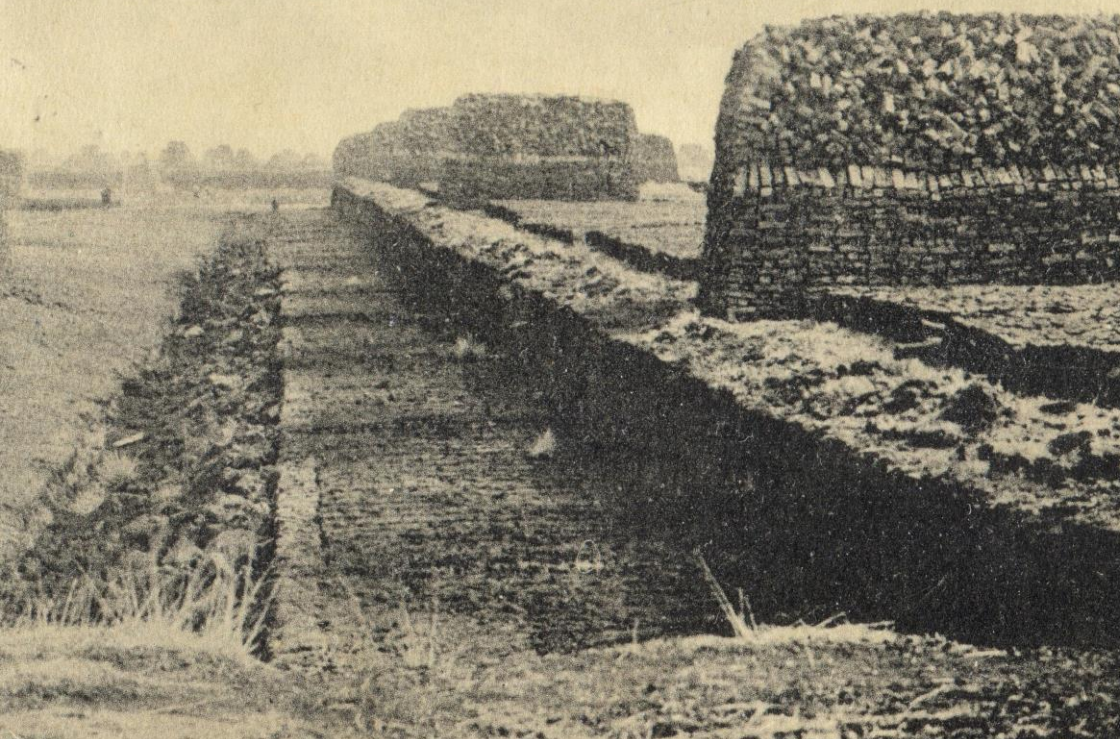

CANON VAN HOOGVEEEN

ALBERT METSELAAR
MARGA ZWIGGELAAR

VOORWOORD

Het maken van canons is de laatste jaren de “hobby” van veel historici, literatuurwetenschappers, natuurkundigen en anderen die zich met een specialisme bezighouden. Een canon is ook altijd een bron van discussie. Denk alleen maar aan de discussies die ontstonden toen de historische canon van Nederland werd gepresenteerd.

In een canon probeert men de hoogtepunten van een bepaald onderwerp vastteleggen. De canon die u nu in handen hebt, probeert de hoogtepunten uit de geschiedenis van de gemeente Hoogeveen te beschrijven en dat in ‘slechts’ 31 vensters. Elk venster laat een glimp zien van een onderwerp uit de Hoogeveense geschiedenis. Ja, maar een glimp, want de schrijvers realiseren zich dat ze bij lange na niet compleet zijn. En ook de schrijvers hebben zich soms laten leiden door hun eigen hobby, of interessegebied.

We hopen dat ondanks alle mitsen en maren die bij een canon horen, deze uitgave haar weg vindt naar de huiskamer. Maar niet alleen daar, maar ook naar het onderwijs, studiegroepen en andere geïnteresseerden.

Wij hebben veel plezier gehad in het samenstellen. Wij hopen dat u als gebruiker en lezer ditzelfde plezier ervaart bij het gebruiken van deze canon.

Mocht U als lezer en gebruiker op basis van onderzoek tot andere tekstvoorstellen komen, of andere vensters voor willen stellen, dan horen we dat graag.

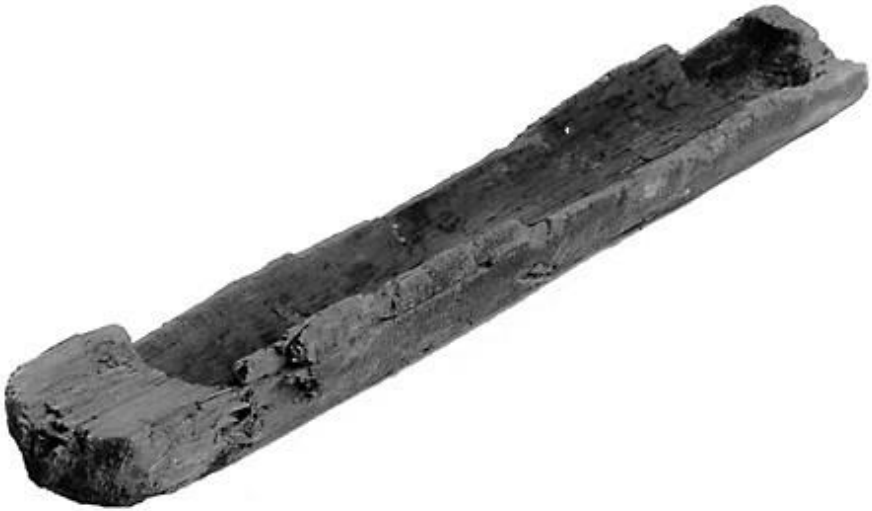
Ook wij hebben de teksten bij tijd en wijle aangepast. De eerste versie is van eind 2008. De afgelopen 10 jaar kwamen er nieuwe inzichten. Ze zijn verwerkt, en we zullen dat blijven doen. Zo is de canon steeds up to date wat betreft de laatste stand van onderzoek.

Albert Metselaar
Marga Zwiggelaar

Versie 5 – 24 mei 2019

8760 BP: Kano van Pesse, bewoning in de omgeving van Pesse.

De kano van Pesse wordt ook wel de boot van Pesse genoemd. Het is voor zover bekend de oudste boot ter wereld. Onderzoek heeft aangetoond dat de boot werd gemaakt 8760 BP (Before Present) voor nu. Het kan zijn dat hij 145 jaar ouder of jonger is, zo nauwkeurig is dat niet te bepalen.

De kano is gemaakt van een uitgeholde dennenboom (*pinus sylvestris*) die met behulp van vuurstenen of hertshoornen bijlen werd omgehakt en uitgehold. De kano bleef zo lang bewaard omdat hij in een rivierbedding was gezakt. Deze rivierbedding vormde het latere Blikveen bij Pesse. Bij de aanleg van de snelweg kwam de boot weer tevoorschijn.

Naast de boot van Pesse zijn er natuurlijk nog veel meer prehistorische vondsten in de gemeente Hoogeveen. Zo heeft Hoogeveen een steengraf uit de nieuwe steentijd (ca. 5000 BP) aan de Van Echtenstraat gehad en een Neolithisch grafveldje (ca 5000 BP) in het huidige Pesse. Uit de Bronstijd (3500 BP) zijn er diverse objecten in de omgeving van Pesse gevonden. Bij opgravingen zijn hier ook resten van boerderijen aangetroffen. De meeste sporen zijn echter teruggevonden van mensen uit de IJzertijd en de Vroegromeinse tijd. Bij Pes-

se en bij Fluitenberg zijn sporen van bewoning uit deze periode gevonden.

Spectaculair is de vondst van een maliënkolder uit de IJzertijd in een grafheuvel bij Fluitenberg. Het meest recente onderzoek plaatst dit maliënkolder ongeveer 2800 BP. Het is daarmee een unieke vondst voor Noord-Europa. Daarnaast is het niet eens zeker of het hier een mannengraf of vrouwengraf betreft. Onderzoekers neigen licht richting een vrouwengraf en dat zou dan betekenen dat hier een vrouwelijke krijger of hoofdman lag begraven.

Zo hebben de boerderijen eruit gezien die rond het begin van de jaartelling bij Fluitenberg stonden.

1335: Inwijding kapel van Pesse.

Pesse kent een lange geschiedenis. Van jagers-verzamelaars tot oude culturen die zich settelden als landbouwers, overal vinden we sporen van. Hoo-geveen, zoals we dat nu kennen, was als plaats onderdeel van diverse markten, waaronder die van Pesse.

In Pesse werd in de middeleeuwen al een kapel gebouwd. Heel het gebied ten noorden van de huidige Willemskade te Hoo-geveen viel onder Pesse. Alle mensen die er woonden waren aangewezen op deze kapel. De kapel werd in 1335 geconsacreerd (gewijd) en viel onder het klooster van Ruinen. De kapel was gewijd aan het Heilig Hart. In de kapel was een rector werkzaam. We kennen de namen van Hermannus Ahuus (ca.1390), Arnoldus ten Bulte (ca. 1550) en Heer Evert, mogelijk een Waninge. Hij stierf in 1581 aan de pest, net als zoveel andere inwoners van Pesse in dat jaar. De slachtoffers werden begraven op een noodkerkhof, het pestkerkhof.

Problemen met de officiële pastoor voor Pesse, de pastoor van Ruinen, haalden zelfs de agenda van de Paus. In 1519 was er een hooglopend conflict over de kerkenlasten tussen de Pessenaren en deze Ruinense pastoor. Op advies van mr. Hugo ten Nuel wendden ze zich tot de paus in Rome en werden in het gelijk gesteld.

Bij de kapel hoorde ook de 'Papenmaat', het weiland van de paap. De inkomsten van deze 'Papenmaat' waren tot vroom gebruik, voor het onderhoud van de voorganger. In die dagen sprak men van een vicarie. De schoolmeesters van Pesse maakten in de 17^e eeuw – na de reformatie - regelmatig duidelijk dat ze recht hadden op de inkomsten van die 'Papenmaat', maar dat deze inkomsten werden gebruikt om kosten van de boerschap Pesse te betalen. In 1675 was zelfs sprake van 'enige landerijen', bestemd voor de vicarie (standplaats van de voorganger) en de schoolmeester. Het conflict over de 'Papenmaat' sleepte zeker tot 1697. Het kwam nooit tot een goede oplossing. Dit mede omdat niet goed meer na te gaan was hoe de rechten precies hadden gelegen. Los daarvan was het in 1697 inmiddels de dominee van Ruinen geworden die dacht recht te hebben op de inkomsten van deze 'Papenmaat', en niet meer de schoolmeester van Pesse.

Na de reformatie (1598) heeft Pesse geprobeerd een eigen predikant te krijgen. Als zodanig werd Martinus Henrici aangesteld. In 1611 werd hij afgezet, omdat hij niet voldoende opleiding had. Wel mocht hij als schoolmeester blijven werken, dit mede vanwege zijn hoge ouderdom. In geval van nood, bij slecht weer bijvoorbeeld, mocht hij echter nog wel een 'postille' - een gedrukte en door andere theologen samengestelde tekst met uitleg van het evangelie - voorlezen. In Pesse was het dus de voorganger die ook school hield. Pesse heeft na de dood of het vertrek van Henrici heel lang geen

eigen predikant meer gehad. Er werd echter nog regelmatig gepreekt. Was het de nieuwe schoolmeester, die zo nu en dan ook diensten hield, net zoals Martinus Henrici 'in geval van nood'? Er was ook nog steeds kerkvisitatie te Pesse. Kerkvisitatie is controle door hogere kerkelijke overheden van de plaatselijke gemeente. In 1635 kwam daarbij naar voren dat men daar een door de Drentse kerk niet gewenste gewoonte in stand hield. Op Pinksteren werden boter, wol en andere zaken verzameld en aan de hoogstbiedende bij opbod verkocht. Voor het geld werd bier gekocht. Het bier werd de andere dag opgedronken, onder de preek. Ook in 1636 werden daar nog Pinksterbieren gedronken. Dat moest afgelopen zijn, vond de Drentse kerkelijke overheid. Waarschijnlijk hield men school in deze kapel.

De laatste vermelding van de kapel is uit 1646. De kans is klein dat er ooit nog wat gevonden wordt van de kapel. Dergelijke houten gebouwen laten weinig sporen na en de grond is flink doorploegd. Of was er uiteindelijk zelfs sprake van een stenen gebouw? In de akker zijn namelijk stenen gevonden. Wie weet wordt het verdwenen pestkerkhof uit 1581 ook nog eens gevonden.

Een voorbeeld van een middeleeuwse houten kerk of kapel, zoals ze overal in Noord-Europa werden gebouwd. Soms met, en soms zonder uitbouw.

1379: Hoogeveen is deel van de lenen van de Heerlijkheid Ruinen.

In 936 werd het gebied dat we nu kennen als Drenthe door de Duitse keizer Otto de Grote geschonken aan bisschop Balderik van Utrecht. Heel Drenthe viel vanaf dat jaar dan ook onder het bisdom. Het bisdom gaf in de loop der eeuwen leenrechten aan de lokale adel en natuurlijk aan de diverse kloosters.

Een speciale plek in het geheel van leenstelsels in Drenthe nam de Heerlijkheid Ruinen in. De Heerlijkheid kon gezien worden als een beperkte, onafhankelijke staat met gedeeltelijk eigen rechtsregels. Bij de Heerlijkheid hoorden diverse rechten en lenen. Het geheel van Heerlijkheid, rechten en lenen viel na de Reformatie (1598) niet onder de Landschap Drenthe, maar onder de Staten van Overijssel.

Arent Huys van Runen was in de periode 1379-1402 Heer van Ruinen. Bij zijn Heerlijkheid hoorde ook het leengoed van de 'Zeven Hoeven'. De oudste vermelding van dit leengoed is uit 1397. De 'Zeven Hoeven' lagen in het gebied van de latere marke van Steenberg en Ten Arlo. Vijf hoeven daarvan waren een achterleen. Dat betekende dat het leen 'in de praktijk' was uitbesteed. Een Steenberg was hier de leenheer.

Het gemeenschappelijke veenland van dit leengoed van de 'Zeven Hoeven' was het Oosterveen. Dit Oosterveen bestond uit de ondergrond en de venen van de huidige plaats Hoogeveen. Veen was te vergelijken met gras wat je van een weiland kunt halen. Het 'gras' wordt verkocht, het land blijft van de eigenlijke eigenaar. Tijdens De Opstand (1568-1648) werd dit leengoed door Ridderschap en Eigenherfden van Drenthe los gezien van de Heer van Ruinen. In 1630 protesteerde deze Heer van Ruinen nog fel tegen inmenging in zijn gebied. Het was juist in deze periode dat de ontwikkeling van Hoogeveen op gang leek te komen.

Nog in de belening van 1681 werd in de leenbrief van de Heerlijkheid Ruinen aangegeven dat er ook zeven hoeven in Zuidwolde bij de bezittingen hoorden. Hieronder viel dus de toenmalige plaats Hoogeveen. De claim bleef, maar de Heren van Ruinen hadden er niets meer te vertellen.

***De oude kerk van
Ruinen, restant van een
middeleeuws klooster.
Onder: een impressie
van de kledij uit de
dagen van de Heren van
Ruinen.***

1551: Reinolt van Burmania en Elisabeth van Brakel kopen ± 3000 van de latere 5000 morgen.

Op 30 april 1551 droegen de boeren van Meppen de Meppense Venen over aan drost (voorloper van de commissaris van de Koningin) Reinolt van Burmania en zijn vrouw Elisabeth van Brakel. Het betrof ongeveer 3000 morgen van wat later het oostelijke deel van het gebied van de Compagnie van de 5000 Morgen zou worden. Een morgen was ongeveer een hectare groot.

Daar buiten lag nog veel meer veen dat eveneens door de Meppense boeren werd verkocht. In totaal waren de Meppense Venen 5000 tot 6000 morgen groot. De Burmania's kochten het veen om op termijn de vervening op gang te brengen. Dit deden ze ook al op andere plaatsen. De turf van het gekochte gebied kon afgevoerd worden via het riviertje de Reest, ten zuiden van het veengebied. Door allerlei omstandigheden kwamen de Burmania's nooit aan vervenen toe.

Vanaf 1631 en 1633 behoorden de Meppense Venen voor het grootste gedeelte tot het grondgebied van de in 1631 opgerichte Compagnie van de 5000 Morgen. Oprichters van deze eerste verveningscompagnie van het latere Hoogeveen waren de beide Leidenaren Christoffel van Nijenhove en Johan van der Meer, dominee Johannes Boekenbergh van Zuidwolde, de Amsterdammer Arent Wouters Vreughden en Roelof van Echten. Roelof werd aangestuurd door zijn mededirecteuren.

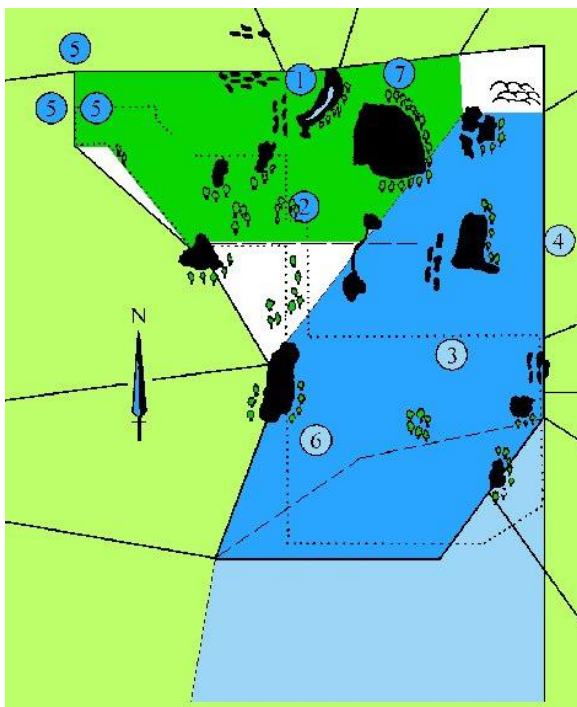
De Meppense venen leverden in de loop der jaren flink wat problemen op. Ondermeer toen bleek dat de boeren van Meppen geen eigendomsrechten hadden. De venen bleken achteraf eigendom te zijn van de marken van Gees en Zwinderen. Op 15/25 augustus 1657 kreeg Johan van Echten bij stoklegging het veengebied officieel in zijn bezit. Waarom twee datums? In Nederland had men toen nog niet overal dezelfde datum. Toen het 15 augustus was in Drenthe, was het 25 augustus in Holland. Hoe het ook zij, op deze dag werd hij eigenaar.

In Drenthe moest vroeger eerst "de stok worden gelegd" voordat een onroerend goed officieel overging in andere handen. Jurrien Roelofs en Jan Coops traden bij deze stoklegging op als volmachten (is een vertegenwoordiger) van de marke van Gees. Ze legden de stok die

opgenomen werd door Coop Luytiens, schulte van Echtens-Hoogeveen. Coop Luytens deed dit namens Johan van Echten. Als getuigen waren Jan Schuiringe en Johan Elvinge aanwezig. De stoklegging vond plaats voor verwalter-schulte (is een plaatsvervangend schulte) Hermannus Mauritius van Gees. Voor het eerst was een deel van de 5000 morgen officieel en zonder verdere ruzie overgegaan in handen van een Hoogeveense organisatie.

Het bovenveen van 1625 was geruild, maar de ondergrond was nog nooit officieel bezit geworden. Op 15/25 februari 1664 legden Frerick Jans en Albert ten Heuvel namens Steenberg en Ten Arlo de stok. Nicolaas Dedel, Cornelis Sinapius, Drost Bentinck, Ritmeester Echten en Schaep namen die op voor schulte Jan Steenberg van Zuidwolde en Zuidwolder Hoogeveen, in aanwezigheid van de keurnoten Jan Starken en Theodorus Henrix. Toen pas waren de eerder geruild en verkochte venen en ondergronden formeel juridisch door de marken van Steenberg en Ten Arlo geleverd aan de Compagnie van de 5000 Morgen. Toen pas was Echtens-Hoogeveen los van de marke van Steenberg en Ten Arlo.

De Meppense Venen zijn hier weergegeven als het donkergrijze gebied en het lichtere gebied daar direct onder. De cijfers staan voor de latere dorpen.

1636: Vorming van een leefbare kolonie op het Hooge Veen.

Op 6 oktober 1636 vertrokken Johan van der Meer en Pieter Joostens Warmont vanuit Leiden naar Hoogeveen. Er was weer eens een heftig conflict ontstaan met Roelof van Echten. In Hoogeveen aangekomen, kwamen de beide Hollandse heren met enkele bepalingen voor hun eigen arbeiders.

Pieter Joostens Warmont

De arbeiders mochten voortaan veenboekweit verbouwen. Dat was toen een nieuw gewas. Deze boekweitveldjes verschenen al snel aan weerskanten van de Boekweitensloot (nu Wolfsbosstraat). Boekweit bracht bijenhouderschap en schapenhouderschap (voor de mest) met zich mee. Voortaan mochten de arbeiders ook voor zichzelf turf graven. Ze konden nu zelf kleine veenderijen opzetten.

De grond ten oosten van de eerste woningen mochten ze ontginnen en in gebruik nemen als akkers en weiland. Een andere bepaling was dat er echte schoorstenen op de woningen gebouwd moesten worden. Wat eerst een verzameling bedrijfsgebouwen was, aangevuld met wat seizoenshutten, werd een echt dorp met woningen, weide- en bouwland. Mensen konden eindelijk in alle jaargetijden goed wonen op het veen en voor zichzelf zorgen.

De beide heren werkten in opdracht van de Hollandse Compagnie. Deze verveningscompagnie was opgericht in 1635, na een hoogoplopend conflict met Roelof van Echten. De Hollandse Compagnie zorgde met deze bepalingen ervoor dat er een leefbare kolonie, Hoogeveen genaamd, ontstond.

Het eerste echte dorp stond op de oostkant van de huidige Hoofdstraat, tussen het Kruis en de Bentinckslaan. Andere vervenings-

compagnieën - en er ontstonden er verschillende in de loop van de zeventiende eeuw - volgden het voorbeeld van de Hollanders. Zo ontstond Hoogeveen als één dorp, maar gevestigd op grond van verschillende compagnieën, met verschillende besturen.

Omstreeks 1644 telde het dorp Hoogeveen minimaal 31 huizen, bestaand uit 55 woonsteden, en ongeveer 248 inwoners. Bij de oprichting van de brandweer (1647) werd besloten dat er HV op de 50 nieuwe emmers moest komen te staan. Daarmee werd aangegeven dat de naam van het dorp ook al was bepaald: Hooge Veen.

Roelof van Echten stichtte overigens een eigen kolonie voor zijn arbeiders: het dorpje Ossehaar in het gelijknamige gebied ten zuidwesten van Echten. Er is een verklaring bewaard waarin deze arbeiders dat bevestigen. Dat wordt wel verward met het stichten van Hoogeveen, dat dus niet door Roelof van Echten als persoon is gedaan.

Een 17e eeuwse bronzen ring, gevonden in de bodem van Hoogeveen, gedragen door een van de eerste bewoners.

Om de leefbaarheid van het gebied te vergroten moest ook de waterhuishouding achter de eerste huizen gereguleerd worden. De Hollandse Compagnie legde een lange houten duiker onder een dam bij het Haagje. Deze 17e eeuwse duiker werd terug gevonden en hangt nu in het Museum de 5000 Morgen.

1647: Trommelslager

De trommelslager werd in Drenthe overal verplicht gesteld op 26 juni 1647, om bij de wolvenjachten de wolven op te schrikken. In Hoogeveen werd hij daarna vooral ingezet om de mensen bij elkaar te trommelen voor de kerkdiensten. Er was wel een toren op de kerk, maar daar zat aanvankelijk geen klok in. Toen die klokken er wel waren gekomen, was het de trommelslager die de mensen beter wakker kon maken dan de kleine klokken. Daarnaast was hij dorpsomroeper en fungeerde als brandalarm.

Aanvankelijk was de trommelslager in dienst van het kerspel (voorloper van de huidige gemeente). Hij liep daarnaast gewoon voor de kerk, die weer eigendom was van de Compagnie van 5000 Morgen, en werd betaald door het kerspel, voor de zondagse roffel. In 1840 werd de kerkelijke gemeente eigenaar van de kerk. Vanaf toen was hij in dienst van de kerkelijke gemeente. De gemeente Hoogeveen is dat jaar gestopt met het laten aflezen van boodschappen in de kerk. De trommelslager kreeg een formele aanstelling van de burgerlijke gemeente, als omroeper, met een uitgebreide instructie. De kerk bleef gebruik maken van de gemeentelijk aangestelde trommelslagers.

Rond 1900 was de gemeentelijke trommelslager niet meer welkom bij de kerk, vanwege overmatig alcoholgebruik. De kerk stelde een andere aan. De gemeentelijke trommelslager nam ontslag per 1 januari 1901. De trommelslager van de kerk liep tot 1974. Hij was inmiddels al meer erfgoed en traditie geworden, dan dat hij een praktische functie had. Maar men vond het zo belangrijk om erfgoed te behouden, dat hij bleef. De Christelijke Muziekvereniging Wilhelmina heeft vervolgens jarenlang gezorgd dat de trommelslager te horen bleef, met financiële steun van de Stichting Jonkheer Rudolph van Echten-Fonds. Momenteel wordt de trommelslager op pad gestuurd door de Historische Vereniging Die Luyden van 't Hooge Veene, in overleg met kerken en culturele organisaties of goede doelen. Niemand hoeft meer wakker te worden gemaakt. De trommelslager is een auditieve begroeting.....

In een veranderende wereld zijn er sommige zaken die verdwijnen, en andere die gekoesterd worden. Een andere kostbare traditie is die van het lawaai maken bij feestelijkheden. Dat gebeurde al in de oudheid. In Drenthe werd later met geweren in de lucht geschoten bij feesten. In 1810 maakte de burgemeester bekend dat de ouders de jongens ernstig moesten waarschuwen, want ze liepen 's avonds bij de weg en

schoten met kruid. Daardoor kon makkelijk brand en ander onhaal ontstaan. Dit was waarschijnlijk een voorloper van de latere carbidbus. De karspelsoldaat – voorloper van de veldwachter – zou erop toezien dat het niet meer gebeurde en overtreders op gevoelige wijze beletten nog langer te schieten. Dat werden dus rake klappen.

Eind 19^e eeuw werd carbid uitgevonden. Rond 1900 kwamen er steeds meer boeren die zich aansloten bij een melkfabriek. De melk ging met bussen naar de fabriek. Deze melkbussen bleken prachtig te werken, als je er een gat achterin maakte en wat carbid met water in deed. Een vlammetje, een geweldige knal, en er was een waardige opvolger voor de kruidknallen van de opgeschoten jengens.

Zowel de trommelslager als het carbid-schieten zijn opgenomen in de lijst van bijzondere tradities, van de Nationale Inventaris Immaterieel Cultureel Erfgoed. Andere zaken die we onder erfgoed zien, zijn de Drentse taal, schaapskuddes, molens, oude ambachten, eigenlijk teveel om op te noemen.

Nationale Inventaris
Immaterieel Cultureel
Erfgoed Nederland

1649: Begin van de brandweer.

In 1641 zijn het de vertegenwoordigers van de Hollandse Compagnie, die op het Hooge Veen komen met onder andere de bedoeling om hier het weren van brand te regelen. Roelof van Echten zou het overdenken en concreet uitwerken. Dat gebeurde niet. Op 18 juni 1647, na Roelofs dood, besloot de Compagnie van 5000 Morgen, op initiatief dus van de Hollanders, dat er 50 brandemmers zouden worden besteld. Op iedere emmer zou 'HV' komen te staan, van Hooge Veen, de naam van het dorp. 'Nie-Echten' komt als dorpsnaam wel voor op een kaart, als idee van Roelof van Echten, maar is nooit als zodanig doorgevoerd. Het besluit over de brandemmers is dus mede het vastleggen van de dorpsnaam.

Tevens moest ieder huisgezin een bootshaak in huis hebben. Deze haak werd gebruikt om bij brand de emmer snel te kunnen vullen, bij hulpverlening voor drenkelingen en het loshalen van rieten daken bij brand, om het blussen te vergemakkelijken. Op 6 mei 1648 kwam de Compagnie in vergadering terug op die emmers. Ze zouden te Leiden worden besteld. De rentmeester van de Compagnie zou voor ieder huis een bootshaak moeten laten maken. De mensen moesten zelf zorgen voor een stok aan die bootshaak. Er zouden in Amsterdam twee brandzeilen worden besteld. In 1649 waren de emmers er nog niet. De 2^e juli van dat jaar werd het besluit bevestigd.

Er werd ook aangegeven waar ze bewaard moesten worden: op het landhuis Venendal, in de herberg die stond waar nu de Raadhuisstraat begint, en in de rentmeesterswoning van de Hollandse Compagnie. Die stond tegenover het huidige Schippershuus, op het pleintje. Venendal zou 30 emmers krijgen, de andere punten 10. Zo zien we ook de verdelingen in 'rotten', wijken, ontstaan. Later waren dit het Hollandse Rot, het Noordse Rot en het Wester Rot, terwijl rondom Alteveerstraat en Schutstraat het Zuidwolder Rot zou komen. Ook in Leiden, het voorbeeld van de Hollanders, werkte men toentertijd zo met het weren van brand.

Omdat er na 2 juli 1649 niet meer over werd gesproken, kunnen we ervan uit gaan dat de zaak toen is geregeld. Dat was het begin van een brandweer in de 17^e eeuwse stijl, zoals toentertijd overal gebruikelijk was. In 1755 werd gewerkt aan modernisatie, door de aanschaf van de eerste handmatige brandspuit. Meerdere spuiten volgden, er kwamen brandweerkorpsjes in de buitendorpen, tot al die korpsjes

werden opgeheven en verenigd in de gemeentelijke – later regionale – brandweer. Het begin lag echter bij die emmertjes-brandweer volgens Leids model.

**Een Leidse leren brandemmer,
bewaard in de Lakenhal.**

1652: Er wordt begonnen met de bouw van de eerste kerk.

Op 26 december 1651 ondertekenden timmerman/aannemer Egbert Gerrits van Benthem en Heer Johan van Echten een contract, waarin afspraken werden gemaakt rond de bouw van een kerk. Egbert Gerrits van Benthem zou een 'neie karke' maken 'in 't Hooge Echtingerveen'.

Vastgelegd werd dat zo gauw weer en wind het toestond met de bouw gestart zou worden. Dat was in het voorjaar van 1652. Egbert Gerrits van Benthem mocht de lading eikenhout gebruiken die al in het veen aanwezig was. De opdrachtgevers zouden zorgen voor steen, kalk, pannen, lood, leien en glazen voor in de ramen. Al het andere dat nodig was moest de aannemer zelf leveren.

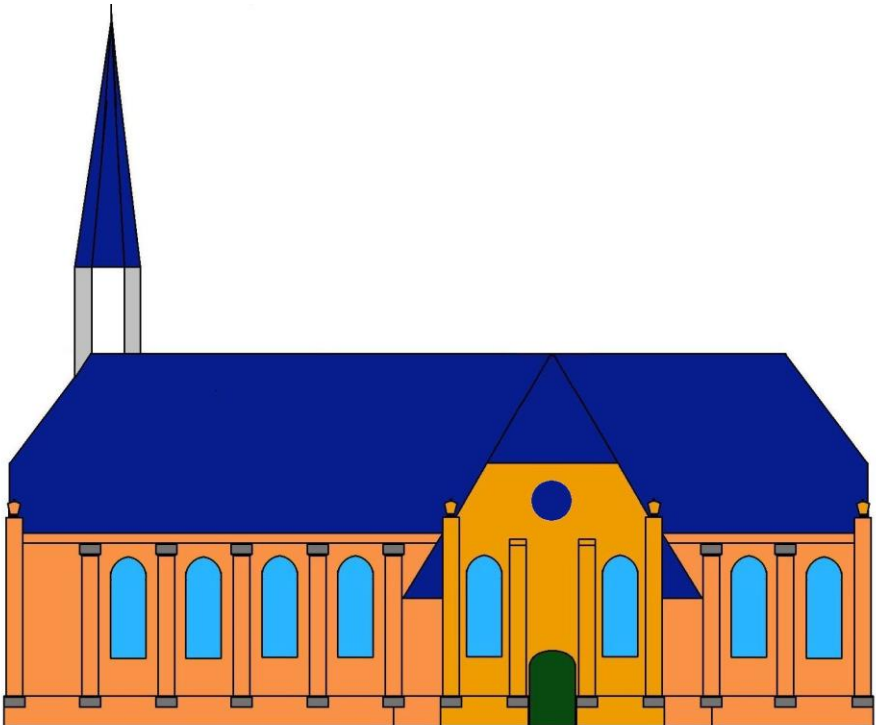
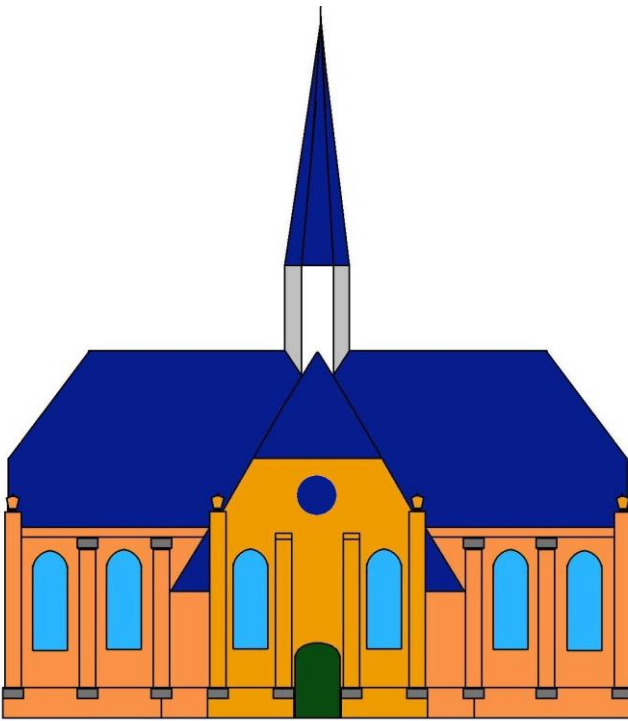
Hij kreeg voor zijn werk 2250 carolusguldens (ongeveer 250.000 euro). Daarbij kreeg hij drie rozenobels (een rozenobel is een gouden munt ter waarde van 8 gulden en 18 stuivers) voor de armen. Op 14 april 1652 werd een tweede contract gesloten tussen Heer Johan van Echten en Egbert Gerrits van Benthem. Daarin werd aangegeven dat de kerk gebouwd moest volgens een bestek van architect Hendrik Rusius.

'Anno 1652 gebouwt', staat er op een steen op de huidige Hervormde kerk. Van het gebouw uit 1652 is echter niets meer over. De kerk werd diverse keren verbouwd en uitgebreid. De kerk kreeg zijn huidige vorm in de jaren 1804-1806. De fundamenten van de eerste kerk liggen echter nog wel onder de vloer van de huidige kerk.

Met de bouw van de kerk kreeg Hoogeveen ook een eigen begraafplaats. Deze kwam in en rond de kerk. Volgens het Landrecht van Drenthe was een koster van een kerk tegelijkertijd schoolmeester. Toen de kerk af was en een eigen koster kreeg, kreeg Hoogeveen ook haar eerste school. Bij de school werd eind zeventiende eeuw een klok geplaatst.

De 'neie karke' was echter niet het oudste bedehuis binnen de gemeente. In de veertiende eeuw stond er in Pesse al een Heilige Hartkapel met een eigen pastor. De kapel stond even ten zuiden van de buurtschap Bultinge op het grondgebied van de huidige gemeente Hoogeveen.

*De Grote Kerk uit
de periode
1652-1766 (boven)
en dezelfde kerk
uit de periode
1766-1801 (onder).*

1659: Instellen openbaar vervoer.

Vrachtvervoer is er geweest, vanaf het eerste moment dat er mensen op het veen werkzaam waren. Turf werd afgevoerd. Op de terugweg namen de pramen alles mee wat de mensen op het veen zelf nodig hadden, als dat vooraf zo was overlegd. Personenvervoer was ook altijd al aanwezig. Je besprak met een voerman een tocht in een open wagen of een koets, je voer mee op een praam, of je liep, je reed op je eigen paard, wat je maar wilde. Maar geregeld vervoer, met vaste open afvaarttijden, en vastgestelde prijzen voor zowel de personen als het vrachtvervoer? Dat was nieuw. Overal in Nederland werd dat ingesteld, in de Gouden Eeuw. Zo ook op het Hoogeveen.

Op 4 februari 1659 kreeg Sijtse Oeges toestemming van Johan van Echten, namens de Compagnie van 5000 Morgen, om iedere woensdagmorgen naar Meppel te varen, en iedere donderdag terug. De reden daarvan werd vermeld. Allerlei veerschuitjes voeren al, tot genoegen van de bewoners van het veen, maar het was ongeorganiseerd en leidde tot misbruik en onordelijkheden, schade aan de vaart en vertraging van de afvaart van de turf. De vaart was namelijk gebouwd om de turfpramen in grote groepen af en op te laten varen. Als slechts een enkele schuit voer, moest er veel te veel water door de verlaten (oud soort sluizen) worden doorgelaten.

In de pakweg twee eeuwen daarna, zien we keer op keer nieuwe veerschippers opduiken, in de stukken van de Compagnie van 5000 Morgen, de eigenaar van de vaart. Het waren diegenen die met toestemming een veerschuit mochten laten varen. De verlaatsmeesters waren verplicht om hen door te laten, ook al waren er geen andere schepen, mits er voldoende water was om te varen. In 1852 werd de vaart flink verbouwd. Hij werd dieper, breder, geschikt voor de afvaart van enkele schepen. De regelgeving ging vanaf de opening van de nieuwe vaart via de Gemeente Hoogeveen. Er ontstonden nieuwe lijnen. Nadat in 1880 de Wet Openbare Vervoermiddelen was aangenomen, was de rol van de gemeente uitgespeeld. Er ontstonden nog meer lijnen, met nog meer schepen en veerlieden.

Rond die tijd werd ook het vervoer over land verbeterd. Er kwamen geregelde lijndiensten in koetsen. Hoogeveen werd aangesloten op het netwerk van de spoorwegen. Het station werd geopend. Maar het was maar net of je het vervoer kon betalen. Hoe meer vervoer en hoe dichter het letterlijk bij je in de buurt kwam, hoe beter het betaalbaar

werd voor iedereen. Toen begin 20^e eeuw de tramlijnen werden aangelegd, was het vervoer zodanig verbeterd, dat het voor iedereen toegankelijk werd. De trams werden rond de Tweede Wereldoorlog opgevolgd door busverbindingen. In die busverbindingen en het daaruit gegroeide stadsvervoer, kreeg ook de Gemeente Hoogeveen weer inbreng.

In de 2^e helft van de 19^e eeuw werden ook op alle buitenstreken van Hoogeveen veerdiensten over water ingesteld. Men bleef vooral lopen, want dat kostte niets, maar wanneer er varkens naar de markt werden vervoerd, eieren of kippen, of als er iets bijzonders was, dan ging men met de veerschuit, de tram of de opvolgende autobus. Daarmee werd ook de tijd belangrijk. Daarvoor was die minder belangrijk, maar een tram en een bus lopen nu eenmaal op tijd, is de bedoeling.

Het vrachtvervoer gaat deels nog steeds per schip. De trein nam een deel over. Het verdrong echter niet helemaal de veerverbindingen. Dat gebeurde pas, nadat de vrachtwagen zoveel en zoveel sneller werk op zich kon nemen, dat de beurtveren één voor één verdwenen. De firma Otten nam de vrachtlijn op Meppel over, van de laatste door de gemeente Hoogeveen ingestelde beurtschippers. Deze lijn werd later doorverkocht aan de DGO-Express. Daarmee is de DGO-Express een bedrijf geworden, dat een traditie heeft, die teruggaat op 1659.

Personenvervoer is in de loop van de 20^e eeuw steeds meer individue-ler geworden. Eigen auto's, fietsen, noem maar op. Tegelijkertijd is de weg naar de andere kant van de wereld sinds de Gouden Eeuw ongeveer gelijk gebleven. Je stapt op in Hoogeveen. Of dat nu de trein of de veerschuit is. Je stapt over in Amsterdam. Op het VOC-schip of het vliegtuig. Je stapt uit in Batavia (Nederlands-Indië), of hoe de plaatsen nu ook mogen heten..... Toen kostte het een half jaar, nu 1 ½ dag.....

*Vracht
naar de
eier-
markt.*

1672-1674: Grote economische crisis tijdens Tweede Münsterse Oorlog.

We lezen in het notulenboek van de Hollandse Compagnie van 23 oktober 1672 over:

"de tegenwoordige toestand (...) de armoede en miserie daar in de meiers en andere arbeiders zijn vervallen door de tegenwoordige oorlog, en omdat ze niet ten volle hebben ontvangen hun arbeidsloon, het geen zij lieden hebben verdiend in het graven, turven en hopen van de turf en verdere arbeid gedaan in deze lopende jare, het geen veroorzaakt is door het afsterven van onze rentmeester Samuel Seijtz en vermits dezelfs weduwe in deze perplexe constitutie des tijds niet heeft kunnen invorderen de omgeslagen die verscheidenen van onze medeparticipanten alsnog ten achter zijn, ook niet de uitstaande boekschulden en restanten die de kopers van onze turf alsnog schuldig zijn".

Daar kwam nog bij dat in mei 1673 door Staatse Troepen de verlaten (een soort sluizen) in de Hoogeveensche Vaart werden vernield. Münsterse troepen stalen turf en zetten hele velden drogende turf in brand.

Het werk in het veen lag stil. Er werd in die jaren geen turf afgevaren, er waren geen inkomsten. Kortom, de bevolking van Hoogeveen verzong in een diepe, economische crisis. Na het vertrek van de Münsterse troepen kwam het werk in het veen al snel weer op gang en werden de verlaten hersteld. De Hoogeveense economie kwam weer op gang. Er zouden nog vele crisissen volgen.

Misogosten, teruggang in de economie van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, bevolkingsgroei die sterker was dan de groei in de turfproductie, financiële crisissen in de wereldeconomie, het einde van de turfproductie, ze lieten diepe sporen na in het leven van de Hoogeveners. Alleen in die perioden van crisis horen we van armoede. Daar buitenom was het goed werken en wonen in de veenkolonie, als we dit vergelijken met het leven en werken van arbeiders elders in Nederland. Iedere crisis vroeg om zijn eigen tegenmaatregelen. (Zie ook bij 1860.)

Rabenhaupt, de verdediger van het noorden in 1672 en degene op wiens bevel de verlaten in de vaart werden vernield.

Zicht op de stad Münster in 1622.

1680: Akkoord over de Heerlijkheid Echtens-Hoogeveen

Aanvankelijk had Roelof van Echten veen geruild met de boeren van Steenberg en Ten Arlo, zonder de ondergrond erbij. De eigenaren van de ondergrond zouden in principe volgens het Drentse recht verantwoordelijk blijven voor het maken van verordeningen en reglementen, want het was hun grond, net zo goed als voor de ordebewaring en de laagste rechtspraak (goorspraak en buurtuig genoemd). Als er in 1626 dan afspraken over deze zaken worden gemaakt, is er geen heerlijkheid (bijzonder rechtsgebied van een Heer) ontstaan, maar is bevoegdheid geregeld om indien nodig veenderij op gang te brengen en daarvoor regels en orde in te stellen. Als dat ooit zou gebeuren, want daar was toen nog geen sprake van.

Roelof wilde dat mede alvast regelen, omdat hij in het Lageveen dat niet had geregeld, en vervolgens door de boeren van Steenberg en Ten Arlo werd veroordeeld als turfdief, toen er problemen kwamen en hij zonder voldoende rechtsbevoegdheid turf van Meppeler ondernemers van het veld liet halen. De regeling van 1626 heeft voor veel onrust gezorgd, omdat Roelof, zoon Johan en kleinzoon Roelof van Echten steeds letterlijk en figuurlijk over de grenzen gingen. Volgens hen viel al het veen in die omgeving eronder, ook Alteveer, de Schutstraat, en de westkant van de Hoofdstraat. De bevolking van die gebieden bestreed dit. Kwam nog bij: Roelof ging zich 'Heer van Echten en Echtens-Hoogeveen' noemen, waar de boeren van Zuidwolde niets van snapt. Want ze hadden geen Heerlijkheid toegestaan.

Er kwamen meerdere akkoorden, om aan te geven wat nu wel of niet klopte, en waar wel en waar geen bevoegdheid was. In 1680 werd de Heerlijkheid aanvaard, bevoegdheden geregeld en vastgelegd in begrenzungen. Dat akkoord heeft gewerkt tot de Franse Tijd (1795-1813), toen alle Heerlijkheden werden afgeschaft. In de aanloop tot het akkoord van 1680 heeft Roelof II van Echten, de kleinzoon dus, het verhaal in de wereld gebracht dat zijn grootvader in 1625 5000 morgen, ongeveer 5000 hectare veenland, had gekocht, en de Hoogeveense Vaart had laten graven. Geen van beide klopte. Het werd in de kerk afgelezen. Wie er niet mee eens was en de daarop gebaseerde rechten tegensprak zou gerechtelijk worden vervolgd. Men moest een akte van trouw tekenen aan Roelof II van Echten. Uit die tijd stamt dus het nog vaak voorkomende verhaal van de aankoop van 5000 morgen in

1625, wat dan het stichten van Hoogeveen zou zijn, waar geen enkel bewijs van is. Sterker nog, Roelof I, de grootvader van II, degene waar het in werkelijkheid om ging, sprak het in zijn eigen brief uit 1632 tegen. Wat vanaf 1680 onder de heerlijkheid viel was: oostkant Hoofdstraat, ten zuiden van de Willemskade, rond het Haagje, Wolfsbos, Krakeel, zuidkant Noord en Hollandscheveld.

Vanwege die Heerlijkheid voor 1795, de daarin geheven belasting van de Tiende, en de eventuele bijzondere status die Hoogeveen wel of niet zou hebben toen het Koninkrijk der Nederlanden ontstond (1813-1815) is wel gedacht dat Hoogeveen stadsrechten zou hebben. Ook dat is een misverstand. De status van de Heerlijkheid Hoogeveen moeten we zien in het beeld van zijn tijd. De Heerlijkheid Echts-Hoogeveen had van alle Drentse Heerlijkheden de minste bevoegdheden. De Heer van Echten ging over dezelfde vergrijpen waar nu een wijkagent boetes voor uitdeelt. Hij had het werk uitbesteed aan een eigen schulte, schout.

Huize Echten is zo veranderd, dat er eigenlijk nog maar één ding herinnert aan de periode van de Heerlijkheid. Boven de schouw hangt een schilderij uit omstreeks 1715. Al het andere zouden de Van Echtsens zelf niet meer herkennen.....

12 maart 1758: Geboorte graaf Leopold van Limburg Stirum.

Zijn vader, Albert Dominicus Graaf van Limburg Stirum, kocht in 1750 het grote landhuis Vriesenlust in het Hollandsche Veld. Daar werd hij geboren, daar bracht hij zijn eerste jaren door. Het landhuis stond waar we nu een scholengemeenschap vinden, bij het begin van de Wolfsbosstraat.

Leopold Graaf van Limburg Stirum was luitenant in het tweede regiment Oranje en Nassau. Hierna werd hij kapitein van het garde-regiment Oranje en Nassau. Ook tijdens de Franse bezetting (1795-1813) was hij een voornamelijk officier en Gouverneur van Den Haag.

Graaf Leopold van Limburg Stirum.

In 1813 werd de basis gelegd voor de huidige Nederlandse staat. De macht in de Nederlanden werd van de Fransen overgenomen door het Driemanschap van 1813.

Deze bestond uit Gijsbert Karel graaf van Hoogendorp, Adam Francois Jules Armand graaf van Duyn van Maasdam en Leopold graaf van Limburg Stirum. De mede door hem gevormde staat handhaafde de Gemeentewet van 1811, waardoor de bestuurlijke eenheid van Hoogeveen gehandhaafd bleef. In 1813 en 1815 volgden de Grondwet van het Koninkrijk der Nederlanden, waarin ook de Gemeentewet verder werd geregeld.

Leopold graaf van Limburg Stirum was binnen het driemanschap verantwoordelijk voor het vormen en regelen van een Nederlands leger. Hierbij nam hij grotendeels de regels van Napoleon over.

Het is mede aan Leopold te danken dat Drenthe na de Franse Tijd een status kreeg als volwaardige Nederlandse provincie.

Andere bekende Nederlanders die in Hoogeveen geboren werden of er daarna enige tijd woonden waren/zijn (voor zover niet elders in deze canon vermeld):

- Otto Ernst Gelder Graaf van Limburg Stirum, broer van Leopold, bezette diverse militaire en politieke functies.
- Vincent van Gogh, kunstschilder.
- Aletta Jacobs, voorvechtster van de vrouwenbeweging.
- Herman Bavinck, gereformeerd theoloog.
- Erik Dekker, wielrenner.
- Arend de Vries, voorzitter van de VARA.
- Henny van Andel-Schipper, waarvan we dachten dat ze de oudste mens op aarde was. Bleek later een ander te zijn.
- Joop Bakker, burgemeester, politicus.
- Piet Muntendam, huisarts in Hollandscheveld, politicus, hoogleraar.
- Herbert Dijkstra, schaatser.
- Sytze Faber, politicus, burgemeester.
- Evert Hartman, schrijver.
- Rene Karst, zanger, tekstschrijver, organisator.
- Bert Heerink, zanger.
- Rick van der Linden, componist en toetsenist.
- Jan Mastwijk, politicus.
- Jannes Wolters, zanger.
- Rob Houwer, filmproducent.
- Jetta Klijnsma, politicus.
- Harm Smeenge, politicus.
- Lennart Lahuis, beeldend kunstenaar.

(N.B. In deze lijst zijn alleen landelijke bekendheden opgenomen.)

Aletta Jacobs (1854-1929), eerste vrouwelijke huisarts in Nederland en strijdster voor het vrouwenkiesrecht, woonde enige tijd in Hollandscheveld.

1759: De venen zijn nu allemaal in handen van Hoogeveeners.

Bij de oprichting van de Compagnie van de 5000 Morgen was er sprake van Drents veen waar in geïnvesteerd werd door met name Hollandse investeerders. Ook Overijsselse families hadden bemoeienis met het Hoogeveense veen. Een deel van het veen was nog van de Van Echtsens, maar ook dat raakte door vererving steeds meer in niet-Drentse handen. In het begin van de achttiende eeuw veranderde dit. In de zeventiende eeuw waren er al diverse kleine ondercompagnieën ontstaan.

In 1708 kocht Abraham de Vriese 3/4 van zo'n kleine compagnie, Cools Compagnie. In de jaren daarna gingen ook de venen van Warmonds Compagnie, een deel van Bentincks Compagnie, Dashorst en de Beerts portie, Schoonhovens Compagnie en de Gelderse Compagnie over in handen van Hoogeveense verveners en grootgrondbezitters.

In 1759 kochten Warner Steenberg, J.P. Leffers en de graaf van Limburg Stirum (die toen ook hier woonde) 3/4 van Bentincks Compagnie. Het gevolg van al deze overnames was dat de winsten van de venen niet meer wegvloeiden, maar in handen bleven van een kleine groep goeide inwoners van Hoogeveen.

Gerard van Swieten, als erfgenaam van Schoonhoven's compagnie een van de Hollandse participanten, kreeg een eigen postzegel. Dit als dank voor zijn verdiensten in Oostenrijk.

Deze mensen bestuurden vanaf dat moment Hoogeveen, via hun rentmeesters, eigen compagnieën en de Compagnie van de 5000 Morgen. Het geld dat ze verdienen investeerden ze in hun naaste omgeving. Het was juist deze bevolkingsgroep die hun kinderen liet studeren en geriefelijke huizen voor zichzelf liet bouwen. Van arbeider en schippers werden ze zelf projectontwikkelaars voor de venen ten oosten van Hoogeveen.

***Gerard van
Swieten, op het
gedenkteken
van keizerin
Maria Theresia
in Wenen. Hij
was haar
lijfarts.***

***Bij zijn vertrek
naar Wenen, in
1745, verkocht
hij honderden
morgens veen
en ondergrond
in het Holland-
scheveld aan
Hoogeveners.***

1785: Hoogeveen krijgt een exercitiegenootschap.

In januari 1785 ontstond er in Hoogeveen een patriottisch exercitiegenootschap. Veel burgers van het dorp Hoogeveen meldden zich bij het genootschap aan. De velden hielden zich afzijdig.

Het genootschap deed in 1786 zelfs mee aan de belegering van Hattem. Het exercitiegenootschap bestond merendeels uit min of meer gegoede inwoners van Hoogeveen. Het was een vrijwilligersgroep. De leiding van de groep kwam bijeen in het huis van Aaldert ten Kleij.

De patriotten hadden het niet zo op de Prins van Oranje. Ook kwamen ze in opstand tegen de regentencultuur, waarin baantjes werden door-gesluisd naar vrienden en familie. De schulte van Hoogeveen (Van Rossen) noemde echter als argument dat er een goed getraind militair gezelschap nodig was, omdat er nogal militaire dreiging was vanuit het buitenland.

De exercitiegenootschappen werden aanvankelijk door de Landschap Drenthe toegestaan. In 1787 werden ze verboden. Dit was na de Pruisische inval.

Het exercitiegenootschap was in feite een legermacht die zich niet aanpaste aan de staat, maar een andere staatsvorm wilde. Daarmee was dit exercitiegenootschap een bedreiging van de toen bestaande staatsvorm en een signaal van maatschappelijke spanningen en veranderingen, dat nog lang door zou werken.

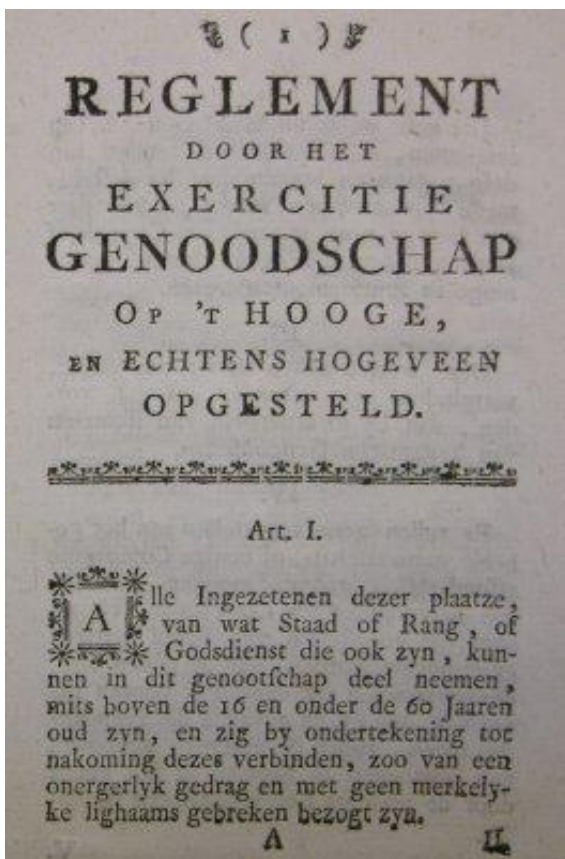
Het exercitiegenootschap was niet de enige en eerste melding van 'wapengekleetter' op het Hoogeveen. Vanaf het begin van Hoogeveen was er al een burgerwacht van weerbare mannen. Deze burgerwacht was iets heel anders dan het exercitiegenootschap.

Schutterijen en burgerwachten waren algemene verschijnselen in de Nederlanden tijdens de Gouden Eeuw. Burgerwachten bestonden ook niet uit vrijwilligers. In het dorp werd een inventarisatie gemaakt van de aanwezige wapenen. Iedere inwoner met een wapen werd lid van de burgerwacht.

In Hoogeveen bestonden er in 1689 twee burgerwachten, elk voor zijn eigen helft van het dorp. Samen telden ze 340 bewapende mannen. Ze waren bewapend met roeren (geweren) en pieken (een soort lans). Deze weerbare mannen werden ook ingezet als brandweer.

Voor het handhaven van de orde werd er in de achttiende eeuw een karspelsoldaat aangesteld. Deze moest niet alleen de orde bewaren, maar was ook armenjager. Een armenjager moest de bedelaars oppakken. Bedelen was bij wet verboden.

In de negentiende eeuw kwam er in Hoogeveen een politiebureau, gevangenis en zelfs een marechausseekazerne. Er was tevens sprake van een rustende schutterij. Soldaten die in geval van oorlog weer konden worden opgeroepen. Later werd dit de Landstorm. Begin 20^e eeuw werd dit opgeheven.

De eerste bladzijde van het reglement van het exercitiegenootschap van 1785.

1792: Vaststelling zuidgrens Hoogeveen. Verlies van honderden morgens veen.

Meningsverschillen over de grenzen hebben altijd een rol gespeeld in de Hoogeveense geschiedenis. In 1411 was er een grensgeschil tussen de marke van Steenberg en Ten Arlo en de marke van Pesse. Dit geschil ging over het gebied rond het Oude Diepje. Op deze plek is nu de woonwijk De Weide.

In 1631 werd bij de oprichting van de Compagnie van de 5000 Morgen de 'Perfekte Kaart' gebruikt. De grenzen die gebaseerd waren op deze kaart waren al snel overstreden. De kaart van het gebied die in 1637 door Stevin van Broeckhuysen werd gemaakt, liet hier en daar al weer andere grenzen zien. Door de onduidelijkheid over de grenzen ontstond er een conflict met ondermeer Overijssel. De boeren van Lutten en Ane, ten zuidoosten van Hoogeveen, waren van mening dat de Hoogeveense venen lang niet zover doorliepen als de Compagnie vond. Dit leidde tot een grensconflict dat generaties door duurde.

In 1790 leek dit zelfs uit te lopen op een ware grensoorlog. De Hoogeveeners hoorden dat lieden van Overijssel op zondag 29 augustus 1790 een strooptocht zouden houden op de boekweidenakkers in het zuiden van Echtens-Hoogeveen. Dat was het Ritmeestersveen en werd ook wel het Hollandsche Veld genoemd. Er werd een leger van zo'n 100 veldelingen en dorpelingen van het Hoogeveen op de been gebracht. Het leger trok zuidwaarts om de diefstal van de akkers te verhinderen. De Hoogeveeners waren echter te laat en op de verkeerde plaats. Drenthe en Overijssel besloten het grensgeschil voor te leggen aan het Hof van Utrecht, die de zaak in handen gaf van een tweetal juristen. Hun eindrapport van 27 maart 1792 was een keiharde slag voor de verveners van Echtens-Hoogeveen.

Het zuidelijkste veen, het grote Ritmeestersveen, werd grotendeels toebedeeld aan de boeren van Lutten en Ane. Voor Echtens-Hoogeveen bleven enkele tientallen morgens daarvan over. Het is de huidige zuidpunt van de gemeente Hoogeveen. Er was naar schatting 600 morgen veen en ondergrond verloren gegaan.

Grenzen werden in de 17e eeuw nogal eens verschillend aangegeven. Volgens de "Perfekte Kaart" van 1631 was de Braamberg de hoek van het gebied van de Compagnie van de 5000 Morgen. Volgens een kaart van 1637 was die hoek ineens honderden meters naar het oosten verplaatst.

In de twintigste eeuw ontstonden er ook diverse grensgeschillen, maar nu met omliggende gemeenten. De grootste oorzaak waren de uitbreidingsplannen van de gemeente Hoogeveen.

De laatste Roelof van Echten. Hij was contractueel verplicht om de grenzen van de 5000 morgen te verdedigen, maar moest daar steeds weer door acties van participanten toe aangezet worden en was, zoals we nu zouden zeggen "niet vooruit te branden". Hij moet toen al geweten hebben wat wij nu weten, want hij bezat alle stukken daarover: de grenzen van de 5000 morgen waren bij voorbaat al te ruim genomen en juridisch niet te verdedigen.

1795: Hoogeveen bekend om bier

Nog voor de vervening was begonnen, regelde Roelof van Echten voor zichzelf op 22 februari 1631 dat hij een tapper op het veen mocht zetten, met vergunning om Hollandse en andere bieren te slijten, zonder daarover extra belasting te hoeven betalen. In die dagen was het nog onduidelijk hoe die bevolking eruit zou zien. Er was niets geregeld rondom kolonisatie van het gebied. De doelgroep was de turfgraver, de seizoenarbeider, die hier tijdelijk zou zijn, en waaraan dan niet alleen betaald zou worden, maar ook goed verdiend zou kunnen worden.

Door hoog oplopende conflicten werd Roelof van Echten de toegang met paard en wagen tot de in 1636 gestichte kolonie onttrokken, want hij kreeg een verbod om over de brug van de Hollanders te mogen rijden. Een eigen brug bij zijn eigen gebied was geen probleem. Rond 1642 werd de Noordse Brug gebouwd, tegenover een eveneens toen door Roelof van Echten gebouwde herberg, Den Claerenberg. Dit was op de plaats waar nu de Raadhuisstraat de huizenrij aan de Hoofdstraat doorbreekt. Iedereen moest over de brug, wilde die naar Roelofs gebied, en kwam dan automatisch langs de herberg. Er zal vast eerder bier zijn getapt op het veen, maar dit is de eerste geregistreerde plaats die we daarvan kennen. Het was tevens een bordeel en het enige gebouw en enige voorziening die er op Roelofs eigen naam bekend is, op het Hoogeveen.

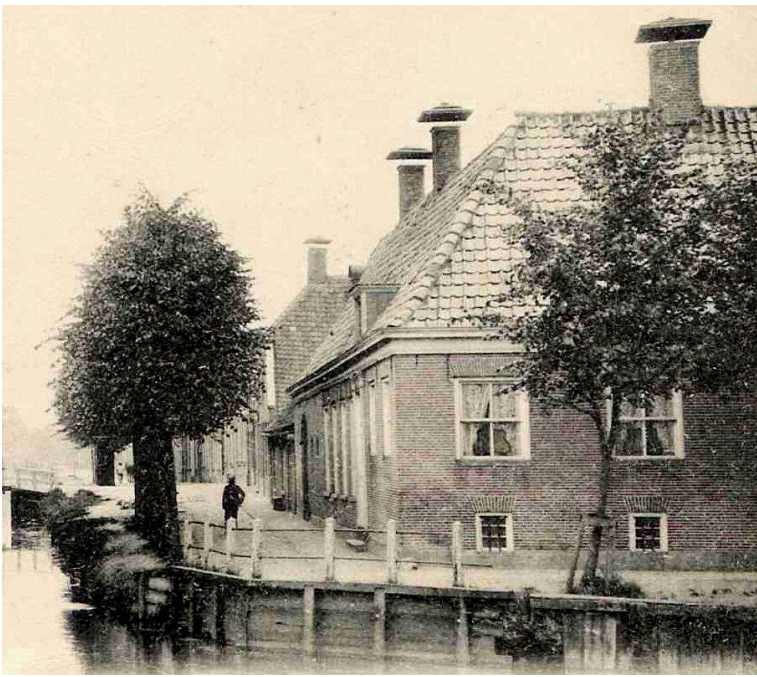
Het bier kwam van elders. Dit 'elders' kon overal zijn. Het gewone bier werd gebrouwen bij de Drentse boeren, waaronder die van de marke van Steenberg en Ten Arlo, terwijl tevens bieren uit heel Nederland of zelfs het buitenland konden worden ingevoerd en doorgevoerd. Door de beurtschippers (vanaf 1659) was er een verbinding met heel Europa, en de rest van de wereld. Twee brouwers vestigden zich in Hoogeveen in de jaren '70 van de Gouden Eeuw: Jan Andries de Vriese en Jan Frericks ten Heuvel. Er zouden er meer volgen.

Het bier van Hoogeveen werd beroemd in Drenthe en omstreken. In 1795 verscheen 'De Tegenwoordige Staat van Drenthe', een aardrijkskundig en geschiedkundig overzicht van het gewest. Daarin schreef men: "In de meeste dorpen en enkele gehuchten brouwt men bier, en stookt men genever. De bieren, die te Meppel en op het Hoogeveen gebrouwen worden, zijn, wegens derzelver deugd, beroemd, bijzonder

het Jopenbier van Hoogeveen". Daarmee hebben we tevens een naam van een biersoort uit de plaats.

Bier was volksdrank, dagelijkse drank. Bier werd extra geschonken bij begrafenissen, als een baby werd geboren, bij vergaderingen, bij werkzaamheden. Dat ging dan vaak om 'dun bier', de variant met minder alcohol. In de 18^e eeuw wordt bier als drank aangevuld met de al genoemde jenever. Hoogeveen kende diverse stokers, die zowel jenever als brandewijn maakten. Dan komt meteen het probleem van het drankmisbruik naar voren, als werk of sociale omgang door de alcohol wordt gestoord. Maar dat kenden we ook al daarvoor. De eerste bevolking van Hoogeveen is uit de tweede helft van de Gouden Eeuw wat betreft hun namen vooral bekend omdat ze wegens dronkenschap – biergebruik - werden geregistreerd door de schulte.

In het gemeenteverslag van 1850 werd gemeld dat in dat jaar sprake was van het 'amoveren' van een brouwerij. Een mooi woord voor verwijderen, slopen. Dat was het voorlopige einde van de laatste Hoogeveense brouwerij. In 2015 wordt een nieuwe brouwerij geopend. Onder de naam 'Jonge Beer' kreeg Hoogeveen weer bierbekendheid. Jan de Vries maakte van een hobby zijn werk. Onder de titel "De bierbrouwers van Hoogeveen (1672-1850)" schreef hij een prachtig overzicht van onze brouwersgeschiedenis. De brouwerij experimenteert met diverse soorten bier, en heeft tevens weer een Hoogeveense variant van het jopenbier uitgebracht.

De brouwerij op de hoek van het Haagje en de Alteveerstraat, naast het Huis met de Duivegaten.

1810: Het armenwerkhuis opent haar deuren.

Aan het eind van de achttiende eeuw verkeerde een groot gedeelte van Nederland in een economische crisis. Ook Hoogeveen kreeg hier, als een van de weinige plaatsen in Drenthe, mee te maken. De diaconie, die verantwoordelijk was voor de armenzorg, keek al snel tegen grote kosten aan. In 1789 ontstond dan ook het plan om een armwerkhuis te bouwen. De bedeelden konden hier tegen arbeid, kost en inwoning genieten. Men zag het als een goedkope oplossing voor het stijgende armoedeprobleem.

Het armwerkhuis en de Hervormde kerk, 1e helft 19e eeuw.

Een armwerkhuis drukte de kosten en tegelijkertijd konden de armen hier onder toezicht worden opgevoed tot deugdzame, arbeidzame burgers. Het lukte echter niet om voldoende geld bij elkaar te krijgen en na de inval van de Fransen in 1798 ging het plan van de baan. Maar niet helemaal.

Toen in 1809 koning Lodewijk Napoleon Drenthe bezocht, bezocht hij ook Hoogeveen. Door een goed woordje van Gouverneur van Drenthe, Hofstede, en na een ontmoeting met een comité van aanbeveling besloot de koning om 20.000 gulden beschikbaar te stellen voor de bouw van een armwerkhuis in Hoogeveen.

Het armwerkhuis was niet het succes dat er van verwacht werd. In de praktijk waren het met name weeskinderen, halfwezen en bejaarden die op werden genomen. De kinderen kostten alleen maar geld, omdat ze naar school moesten. Ze leverden tot hun twaalfde jaar echter niets op. Vanaf hun twaalfde werden ze door de regenten van het armwerkhuis uit werken gestuurd. De bejaarden leverden ook niets op, al lieten de regenten oude mensen nog wel heideboenders maken of touw uitpluizen.

Het armwerkhuis was niet de enige vorm van bedeling. Tijdelijk bedeeden (mensen die soms geld kregen, vooral in de wintertijd) kregen vooral geld van de diaconie (geld van de kerk). Ook werd wel in natura bedeed. Er was een overeenkomst gesloten met de Maatschappij van Weldadigheid. Daardoor konden er jaarlijks gezinnen gestuurd worden naar Frederiksoord. Hier maakten gemeente en diaconie ook dankbaar gebruik van.

In de tweede helft van de negentiende eeuw ontstonden er diverse initiatieven om, vooral 's winters, iets aan de armoede te doen. In 1872 werd bijvoorbeeld de Vereeniging tot Werkverschaffing opgericht. Deze had tot doel om bedeeden mattenmaken te leren, zodat ze 's winters hun eigen kost konden verdienen en niet meer in bedelen hoefden te gaan. Een schuur achter het gemeentehuis werd hiervoor ingericht. Een aantal jaren later werd ook een schuur in Holland-scheveld geopend, de "mattenloods". De vereniging kon echter niet voorkomen dat het bedelen gewoon door ging. In Hoogeveen werd er vanaf de achttiende eeuw vooral op vrijdag "langs de huizen gelopen", "klinken gepoetst", oftewel gebedeld.

Vooral in de tweede helft van de negentiende eeuw ontstonden er ook veel liefdadigheidsinitiatieven. Vanuit de christelijke hoek werden er verschillende verenigingen opgericht. Een nog bestaand initiatief is de landelijke organisatie Jongmeisjesvereniging Dorcas. Ook vanuit niet-christelijke huize werd aan charitas gedaan. Het bekendst werd Liefdadigheid naar Vermogen, een landelijke vereniging met een afdeling in Hoogeveen.

1811: Samenvoeging Echtens-Hoogeveen en Zuidwoldiger-Hoogeveen.

Hoogeveen was aanvankelijk in bestuurlijk opzicht een grote lappendeken. Deels hoorde het bij Zuidwolde en viel het ook onder de schulte van Zuidwolde. Deels was er sprake van Echtens-Hoogeveen, met ook een eigen schulte. De oostelijke venen vielen onder de schulte van Meppen en Gees, maar werden al in de 17e eeuw opgenomen in Echtens-Hoogeveen. Het noordelijke deel van het dorp viel onder Pesse. Los van de schulten werd veel invloed uitgeoefend door rentmeesters van de diverse compagnieën. Vooral de rentmeester van de Hollandse Compagnie had veel invloed.

Zuidwoldiger-Hoogeveen viel grotendeels rechtstreeks onder Ridderchap en Eigenerfden van Drenthe. Echtens-Hoogeveen had een eigen rechtspraak die ook enige jaren gold in sommige delen van Zuidwoldiger-Hoogeveen. Dit als deel van de Heerlijkheid Echtens-Hoogeveen. Deze ontstond doordat de Van Echtens in de 17e eeuw rechten naar zich toe hadden getrokken. In 1795 werd de Heerlijkheid Echtens-Hoogeveen opgeheven. Heel Hoogeveen viel vanaf dat moment rechtstreeks onder de rechtspraak van Drenthe.

Het wapen van de gemeente Hoogeveen is bijzonder, maar de elementen zijn niet uniek. Bijgaand het rouwbord van de familie Van Jever in de St.Bavo-kerk in Haarlem.

In 1803 werd het Pesserveld bij Hoogeveen gevoegd. In 1811 werden de schultambten Echtens-Hoogeveen en Zuidwoldiger-Hoogeveen ook nog opgeheven. De Franse Gemeentewet van 1811 maakte van Hoogeveen voor het eerst één geheel met één maire, de voorloper van de huidige burgemeester. De eerste maire en burgemeester van Hoogeveen heette Abraham Meijer.

Abraham Meijer.

Zo stelde men zich in 1925 het oorspronkelijke bestuur van Hoogeveen van 1635 voor. Een hoofddirecteur van de Compagnie van de 5000 Morgen die de baas was, met vier onderdirecteuren. Praktijk was echter dat de Compagnie in de 17^e eeuw alleen ging over de Hoogeveense Vaart, de onderdirecteuren hadden de hoofddirecteur onder controle en alle directeuren bestuurden alleen hun eigen gebied.

1835: Afscheiding van de Hervormde Gemeente. Ontstaan Gereformeerde Kerk.

De kerk van Hoogeveen was in de 17e en de 18e eeuw niet zelfstandig. De kerk stond onder sturend toezicht van de familie Van Echten, de Compagnie van de 5000 Morgen en Ridderschap en Eigenerfden van Drenthe. Na de Franse Tijd veranderde er aanvankelijk niet zoveel. Kerk en staat waren formeel gescheiden, maar in Hoogeveen bleef de Compagnie in de kerk oppermachtig. Inmiddels was er landelijk een Hervormde synode gevormd die veel invloed had.

Van een echte eenheid binnen de 18e eeuwse Hoogeveense kerk was geen sprake. Het kwam niet tot een breuk, omdat de Landschap Drenthe daar nauwkeurig op toezag. Wie los van de kerk samenkomsten hield werd al snel gestraft. Een enkele keer waren er 'conventikels' - godsdienstige samenkomsten - die dan ook direct weer moesten stoppen. De samenkomsten werden gehouden door mensen die moeite hadden met de diensten van de 'gewone' kerk. In 1685 kregen Lutherse inwoners van Hoogeveen de vrijheid om een eigen gemeente te gaan vormen. Dit alles leidde niet tot eigen kerken omdat de activiteiten verliepen.

De Afscheiding van 1834 werd de voorloper van de Gereformeerde Kerken in Nederland. Deze Afscheiding bracht heel wat teweeg. In de gemeente Hoogeveen werd een Afgescheiden Gemeente gesticht op 25 maart 1835. De gemeente werd gesticht in de buitengebieden, in de woningen van de Albert Gort (Noord) en Hendrik Roelofs Klinkien (31e wijk, bij Hollandscheveld).

Het kerkgebouw van de Afgescheidenen verrees in het hoofddorp Hoogeveen. Er was een drempel genomen en er was tevens sprake van een emancipatiebeweging, waarbij een deel van de arbeiders- en schippersbevolking het godsdienstige recht in eigen hand nam. De Hervormde Gemeente had aanvankelijk een zeer terughoudend beleid ten aanzien van godsdienstige samenkomsten in de velden. De Afgescheidenen stonden dat volop toe. Overal waar gelovigen woonden kwam men bij elkaar.

Dit bespoedigde het stichten van een Hervormde Gemeente in het Hollandsche Veld en de stichting van een Gereformeerde Kerk aldaar. De Hervormde Gemeente van Hollandscheveld was al snel actief aan de grenzen en bevorderde evangelisatiegemeenten. Afscheidenen onder de naam van Kruisgezinden stichtten een kerkje in Elim. Ook de Hervormden emancipeerden: na een proces tegen de Compagnie van de 5000 Morgen werd de kerk eigendom van de Hervormde Gemeente.

De Afscheiding van 1835 was dan ook een signaal, een begin van een proces waarin kerkgenootschappen kleiner werden en mensen ervoor gingen kiezen naar eigen kerken te gaan. De afscheiding van 1835 bracht een blijvend proces op gang. Dat ging in de 20e eeuw gewoon door. Vooral nadat er in december 1930 in Hollandscheveld een Maranathaconferentie werd gehouden. Nieuwe godsdienstige inzichten brachten nieuwe gemeenten en nieuwe samenkomsten.

In Hoogeveen, waar men al zo gewend was om op godsdienstig gebied eigen groepen te vormen, kreeg bijna iedere landelijke stroming een onderafdeling.

De Joodse gemeenschap is als samenkomende gemeenschap bekend vanaf het midden van de achttiende eeuw. We weten alleen niet precies waar men de synagoge had. In 1799 werd met de bouw van een eigen synagoge begonnen.

De Gereformeerde Kerk aan de Hoofdstraat, na de Doleantie en de samensmelting van Dolerenden met de Afscheidenen.

1860: Eerste krant van Hoogeveen, opgericht door Mattheus Lodewijk Van Dieren.

Vanaf 22 januari 1848 verscheen de Meppeler Courant met als tekst onder de kop: *"In correspondentie met Hoogeveen"*. De krant bracht ook het nieuws van Hoogeveen. Een eigen krant van en voor de Hoogeveeners verscheen pas in 1860. De oprichter van deze krant was Van Dieren. Van Dieren was boekdrukker en papierhandelaar. Hij had een drukkerij sinds 1 mei 1860. In juli 1860 gaf hij de eerste krant van Hoogeveen uit onder de kop "Hoogeveensch Nieuws- en Advertentieblad in correspondentie met omliggende gemeenten".

Het oude pand van de Hoogeveensche Courant.

Vanaf 1861 werd de krant gemaakt en uitgegeven door Claas Pet. Later werd de naam gewijzigd in "Hoogeveensche Courant". Claas Pet hield zich echter niet alleen bezig met de Hoogeveensche Courant. Hij had ook een drukkerij en uitgeverij. Voordat Pet met uitgeven van boeken en geschriften begon, wendden de Hoogeveense schrijvers zich voor publicatie tot de Drentsche Volks Almanak of tot uitgevers in andere delen van Nederland.

Toen Pet met het uitgeven begon, waren er ook Hoogeveense schrijvers die via hem publiceerden. De belangrijkste was wel Albert Steenbergen (1814-1900). Van de hand van Albert Steenbergen verscheen

bij Claas Pet de "Clapper der Calkoens. Een Drentsche Veenkolonie in de laatste helft der zeventiende eeuw. Het journaal van A. en P. Calkoen in 't licht gegeven en met aantekeningen voorzien door Alb. Steenbergen". Dit gefingeerde dagboek, dat echter werd uitgegeven als zou het gaan om een echt zeventiende eeuws handschrift, hield de gemoederen enige jaren bezig. Steenbergen bleef namelijk ontkennen dat hij het boek zelf geschreven had. Nog steeds zijn er mensen die historische informatie ontleen aan de Clapper.

***Albertus Alidus Steenbergen (1814-1900),
dichter, schrijver en schilder.***

Via de Clapper kwam ook het verhaal van Cilie de Nevelhekse tot leven. Ontstaan als een episode in de Clapper, publiceerde Steenbergen later de Nevelhekse als novelle. Ook De Nevelhekse trof hetzelfde lot als de Clapper; nog steeds zijn er mensen die denken dat Cilie, de hoofdpersoon uit deze novelle, echt heeft geleefd. In 2010 verscheen zelfs een tweede deel van de Nevelheksenovelle, het "Testament van de Stroeve".

Een ander project voor Pet was de uitgave van het eerste echte geschiedenisboek van de gemeente Hoogeveen. De schoolmeester Albert ten Heuvel kreeg opdracht om dit boek te schrijven. In 1925 werd de tekst van dit geschiedenisboek afgerond. Het kwam niet verder dan enkele artikelen in de krant en een proefdruk. Het boek was van grote invloed op het beeld van de geschiedenis van het Hoogeveen, doordat de onuitgegeven teksten de basis werden van het werk van Lammert Huizing en Jacob Wattel. Ook veel krantenartikelen van Albert ten Heuvel vinden we daarin terug.

***Albert Ten Heuvel (1880-1941),
Onderwijzer, dichter en schrijver.***

1865: Oprichting NV Turfmaatschappij Valkenheim

Hoogeveen had in de negentiende eeuw al een bloeiende middenstand. Van industrie was nauwelijks sprake. Wel was er een poging gedaan om rond 1845 een calicotweverij (katoenweverij) op te zetten, maar dit was jammerlijk mislukt. Ook de azijnfabriek van Jacobsen, rond 1850, was een kort leven beschoren. Rond het midden van de negentiende eeuw waren het vooral de vier kalkovens die het goed deden. Hier werden de schelpen verwerkt tot kalk. De schelpen waren retourvracht van de turfschippers. In 1865 werd de aanzet gegeven voor de moderne industrialisatie, toen de NV Turfmaatschappij Valkenheim (oprichters J.C. Rahder, Rochussen en s' Jacob) de eerste stoommachines in deze omgeving inzetten voor de turfwinning. Een ander initiatief was de steenfabriek van vervener Marinus Rahder in Noordscheschut. Deze werd in 1872 overgenomen door Janse & Boogerd. In 1889 moest zij haar poorten sluiten.

Een industrie die goed leek te gedijen, waren de turfstrooiselfabrieken. In 1883 ging De Nijverheid aan het Noord van start. Enige tijd later verscheen er een tweede turfstrooiselfabriek aan het Noord, De Hoop. In 1901 kwam de belangrijkste turfstrooiselfabriek tot stand: Griendtsveen. Tot ver in de negentiende eeuw bleef turfgraverij een van de belangrijkste bronnen van inkomsten voor de arbeiders. Rond 1880 was het veen uit de gemeente Hoogeveen echter allemaal afgegraven. De turfgravers konden nog wel aan de slag aan de oostkant van de gemeente, rond Nieuwlande en Dalerpeel. Toen daar de turfgraverij ook afliep trok een deel van de arbeiders weg richting Emmen. Het deel dat bleef kon als landarbeider aan de slag. Naast de turfwinning was er in de omgeving van Hoogeveen ook voldoende landbouw en veeteelt.

Vanaf circa 1850 was de veeteelt vooral gericht op de zuivelproductie. In 1896 verscheen in Hoogeveen dan ook een Coöperatieve Stoomzuivelfabriek. Toen deze zich meer en meer ging richten op gecondenseerde melk vestigde zich in 1924 Drenthina in Hoogeveen. Aanvankelijk maakte deze uitsluitend blikjes voor de gecondenseerde melk van de melkfabriek. De voormalige turfgravers kwamen echter niet zozeer in de veeteelt, maar meer in de landbouw te werken. Landbouw was net als turfgraven seizoensarbeid. In een deel van het jaar moest de kost voor het hele jaar verdiend worden. Armoede lag

dan ook voortdurend op de loer. Om aan dit probleem een einde te maken, zag men de oplossing in het opzetten van grootschalige tuinbouw. In 1923 werd voor dit doel de tuinbouwvereniging "Hoogeveen" opgericht. In de buitengebieden ontstonden soortgelijke verenigingen. Deze stimuleerden de mensen om hun kost in de tuinbouw te verdienen. Tevens zorgden zij voor landbouwonderwijs binnen de gemeente. Omdat er vanaf 1923 een gunstig klimaat voor de tuinbouw werd geschapen en omdat Hoogeveen al een blikfabriek had, kwam er in 1929 een vestiging van NV Lucas Aardenburg's Import-Export Beverwijk in Hoogeveen. Als Conservenfabriek Kennemer werd het een van de grootste werkgevers van Hoogeveen.

Na de Tweede Wereldoorlog kreeg Hoogeveen van het rijk de status van kerngemeente. Dat betekende dat er met extra stimuleringssubsidies het voor bedrijven aantrekkelijk werd gemaakt om zich in Hoogeveen te vestigen. Bedrijven als Standard Electric en Philips maakten hier dankbaar gebruik van. Door de komst van de industrieën, waar ook veel mensen uit het buitengebied aan het werk waren, veranderde ook de ruimtelijke inrichting van Hoogeveen. Veel mensen uit het buitengebied kwamen in Hoogeveen wonen, maar ook mensen van elders.

*In de 20e eeuw
verrijzen fabrieks-
hallen aan het
Haagje. Lucas
Aardenburg maakt
een start.*

Na 1945 zijn rond het dorp Hoogeveen de nieuwbouwwijken gebouwd. De eerste wijk die werd opgeleverd was de Zeeheldenbuurt, gevolgd door de Verzetsbuurt en Plan West. Hoogeveen veranderde zo van schippers-, turf- en landbouwplaats in een industriële gemeente met een duidelijke, grote woonkern. Vanaf de jaren zeventig van de twintigste eeuw is de dienstverlening en de transportsector steeds belangrijker geworden. De melkfabriek uit 1896 exploiteert nu als DOC de grootste kaasfabriek van Europa.

1880-1900: De Hoogeveense vloot is op een hoogtepunt

Alle turf die lag te drogen op de velden in Hoogeveen moest natuurlijk worden weggevoerd. In de zeventiende en de achttiende eeuw was het schip het belangrijkste transportmiddel in de Nederlanden.

De Hoogeveense turf werd dan ook met volgeladen pramen afgevoerd richting Zwartsluis. Daar had de Hollandse Compagnie een eigen turfmarkt gesticht en een turfmakelaar aangesteld. De makelaar werkte later voor de Compagnie van de 5000 Morgen. De makelaar zorgde er voor dat de Hoogeveense turf vanaf de kleine Hoogeveense praam op grotere pramen terecht kwam, voor de beste prijzen. Het ging eerst om kleine pramen waar het werk van één dag van een ploeg tufgravers op kon. Dat werd in de loop van de 17e eeuw een lading van twee dagwerk. De turf werd in Zwartsluis overgeladen in pramen van 3 tot 4 dagwerk. Niet alle turf ging richting Holland. De turf werd ook via de IJssel naar de steenfabrieken vervoerd. Dit laatste gebeurde eveneens door Hoogeveense schippers. In 1854 kwam nog maar de helft van de turf uit het veen op de turfmarkt van Zwartsluis. Maar men voer ook al verder, de IJssel op. Vanaf het eind van de 18^e eeuw groeide zelfs een vloot van zeevarende pramen.

Al in de zeventiende eeuw nam het aantal schippers toe. Veel schippers voeren op pramen van derden, van een compagnie of verveners. Een volgende stap was een eigen praam. Je moest je schikken naar de regels van de Compagnie van 5000 Morgen. Je kunt niet spreken van vrijheid en niets wijst op overkomen van groepen schippers uit Meppel. Er was in de Franse Tijd gilde, om tegenwicht aan de Compagnie te kunnen bieden. Vanaf pakweg 1800 groeide een groep van vrije schippers, wonend op het schip zelf. Vooral na 1852.

In 1692 waren er 209 schippersgezinnen, die echter niet op de pramen woonden, maar een huis op de wal hadden. Soms waren er meerdere schippers in één gezin, zodat het werkelijke aantal hoger lag. In 1798 was er een volkstelling. Het werkelijke aantal schippers was op dat moment 196, terwijl er ook 73 schippersknechts waren. Volgens het jaarverslag van de gemeente Hoogeveen van 1853 waren er toen 148 overdekte schepen en 283 open schepen (merendeels Hoogeveense marktpramen), wat een totaal maakt van 431 schepen. Het jaarverslag van 1865 heeft het over 140 overdekte- en 292 onoverdekte schepen =

432 schepen. Er waren toen ook 94 brandschuiten, de kleinste schepen, die vrijwel nooit buiten Hoogeveen kwamen. Zouden we die er ook bij tellen, dan komen we op 526 vaartuigen. Maar je telt ook geen kruiwagens als je het over vrachtwagens hebt. De boeren met de bokken, punters en brandschuiten voor vervoer binnen de gemeente, noemden zich ook geen schipper. In en rond 1895 schat de Kamer van Koophandel het aantal overdekte- en niet overdekte schepen op rond de 500. Dit is veel, en dit maakt de plaats Hoogeveen tot een van de scheepsrijkste gebieden van Noord-Nederland, maar het was niet de grootste binnenhaven. Hoogeveen had helemaal geen haven, zeggen de jaarverslagen. Men legde hooguit aan.

Een deel van de schepen hoorde bij aan wal wonende schippers en een deel was volledig ambulante. Men kwam alleen in Hoogeveen als het voor de doorvaart noodzakelijk was, of om te overwinteren. Het nogal eens gehoorde getal van 700 of 800 schepen is niet gebaseerd op feiten. Sterker nog, vanwege de gemeente Hoogeveen is in 1883 besloten om de ambulante gezinnen niet meer te beschouwen als wonend in Hoogeveen. Het grootste aantal schippers, wonend in Hoogeveen, is geregistreerd in 1850 en het betreft dan 303 aan wal wonende schippersgezinnen. De ambulante schippersgezinnen woonden niet in Hoogeveen, waren er hooguit bij doorvaart, maar bleven er ingeschreven voor het geval ze in armoede vervielen. De vloot bestond in 1880 uit 324 ambulante en 192 aan wal wonende schepen/gezinnen.

In het kielzog van de schippers ontstonden er scheepswerven in Hoogeveen. Aanvankelijk alleen voor reparaties. De eerste pramen werden elders gebouwd. Bekend is dat er nogal wat schepen van de oudste typen uit Nordhorn kwamen. In de 19^e eeuw werd er wel volop gebouwd op Hoogeveense werven. Dat was toen houtbouw. De eerste verfeigenaar die experimenteerde met de bouw van ijzeren schepen was smid Jan Kip (1832-1892). Hij begon in 1890 een werf ten zuiden van het Haagje, aan een wijk erachter.

Met de turf verdwenen ook de schippers. De schippers zochten een andere betrekking, of vertrokken naar nieuwe centra. Met hen verdwenen ook de helingen. De allerlaatste echte scheepswerf in Hoogeveen, de werf van Scholten, werd in 1965 gesloten.

1914: De Woningbouwvereniging begint met de Oranjebuurt als eerste sociaalwoningbouwplan.

In 1901 werden er twee wetten ingevoerd, die het leven van de gewone Nederlander diepgaand zou gaan beïnvloeden: de Gezondheidswet en de Woningwet. Door de Gezondheidswet verschenen overal regionale of gemeentelijke gezondheidscommissies. In Hoogeveen was de gezondheidscommissie regionaal. Eén van de taken van de gezondheidscommissie was het onderzoeken van woningen.

Slechte woningen konden met de woningwet in de hand onbewoonbaar worden verklaard. En er werden nogal wat woningen onbewoonbaar verklaard in Hoogeveen. Door de woningwet was het ook niet meer mogelijk om lukraak te bouwen en te verbouwen: voor elke wijziging of nieuwbouw moest een bouwvergunning aanwezig zijn. Op deze manier kregen gemeenten ook invloed op de hygiënische omstandigheden in en rond de woning. Aan het begin van 1900 kwamen ook steeds meer mensen zich in Hoogeveen vestigen, vooral kantoorpersoneel en winkelpersoneel. Met de toename van de bevolking en het afkeuren van steeds meer woningen, doemde er een woningnoodprobleem aan de horizon op.

Verschillende partijen in Hoogeveen, zowel van christelijke als van sociaaldemocratische pluimage, sloegen al in 1913 de handen ineen om te komen tot een woningbouwvereniging. Het doel was om goede arbeiders- en middenstandswoningen te bouwen. In 1914 werd een start gemaakt. In 1914 kon de eerste steen al worden gelegd voor de bouw van het nieuwe plan: de Oranjebuurt. Het plan was ontworpen door gemeentearchitect Carmiggelt. In het plan was ruimte voor ruime arbeiderswoningen met tuin, knappe middenstandswoningen en winkels. Het geheel was in lijn met de bouwfilosofie van die tijd ruim opgezet. Door de mix van de bevolking zou de arbeidende klasse in doen en laten vanzelf worden opgetrokken tot het niveau van de burgerij. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd er aan het plan doorgevoerd, ook al had men tijdens de bouw wel te maken met materiaalgebrek. De oorlog liep af in november 1918. Met voortvarendheid werd er gewerkt om de wijk af te bouwen.

***De noordkant van het Rechthuis te Hollandscheveld.
Een gewone straat in een buitendorp, maar ook: sociale woningbouw
van voor de 2e wereldoorlog.***

Na het eerste grote plan werd er nog mondjesmaat gebouwd door de bouwvereniging, bijvoorbeeld aan het Rechthuis te Hollandscheveld en aan de Carstensdijk te Elim. Dit veranderde echter na de Tweede Wereldoorlog toen de woningnood nijpend was. Veel mensen moesten inwonen bij volstrekte vreemden of huisden in verbouwde kippenhokken en schuren. Maar niet alleen de Woningbouwvereniging was aan het bouwen. Er was concurrentie gekomen van de opgerichte Christelijke Woningbouwvereniging. Beide bouwverenigingen hebben na de Tweede Wereldoorlog Hoogeveen - en de buitendorpen - voorzien van de nodige woningen in de diverse nieuwbouwplannen.

1918: Spaanse Griep, ongeveer 150 doden.

In 1918 sloeg de Spaanse Griep toe in de wereld. Ook in de gemeente Hoogeveen maakte de griep in de maanden oktober en november van dat jaar veel slachtoffers. De gevolgen waren groot. In Hoogeveen stierven ongeveer 150 mensen aan deze ernstige vorm van griep. De toenmalige bevolking realiseerde zich amper wat er gebeurde, zo snel ging het. Men durfde als burens elkaars zieken niet meer te verzorgen en elkaars doden niet meer te begraven.

*De Spaanse Griep zorgde voor zoveel onrust dat gewone
begravenissen, verzorgd door de burens en per eigen boot over water,
steeds problematischer werden.*

*Na de Spaanse Griep kwamen dan ook diverse
begravenisverenigingen tot stand.*

De griep heeft dan ook grote invloed gehad op het omgaan met ziekte en dood in de gemeente. Een van de gevolgen was de oprichting van begravenisverenigingen. De Spaanse Griep was één van de invloeden die er voor gezorgd heeft dat er moderne manieren van ziekenzorg

kwamen, zoals bijvoorbeeld de wijkverpleging. Maar ook andere vi-sies op gezondheid en welzijn hebben sterk bijgedragen aan de ver-anderingen bij ziekte en welzijn, die zich versneld in de eerste helft van de twintigste eeuw voordeden.

Het was niet voor de eerste keer dat Hoogeveen werd getroffen door een epidemie. Zo hield in de zestiende eeuw de pest nogal huis in Pesse. Het was zo erg, dat er een noodkerkhof werd ingericht. Be-ducht als men was voor de pokken, werden rond 1800 al vaccinatie-programma's ingesteld. Schoolkinderen moesten verplicht inge-ent worden, maar ook de bewoners van het armwerkhuis werden gevac-cineerd tegen de pokken. De Afgescheidenen weigerden op religieuze gronden hun kinderen te laten inenten.

Als rond 1830 via Azië de cholera Europa binnenkomt, duurt het maar even of de cholera is ook in de Nederlanden. Met al haar water en een veel reizende schippersbevolking trof de cholera ook de Hoogeveen-se gemeenschap. Choleraliijders werden aanvankelijk over-gebracht naar het speciale choleraziekenhuis in Zwartsluis. Dit was echter geen ideale situatie. Voor lijders aan de cholera werd er 1866 in een van de diaconiehuisjes in de Korremorre (omgeving Willemskade) een cho-leraziekenhuisje opgericht. Tot de sluiting van het ziekenhuisje in 1914 werden hier trouwens maar twee patiënten verpleegd. In 1914 werd het door de Vereeniging tot bevordering van Gereformeerde Ziekenverzorging in Nederland gebouwde ziekenhuis "Bethesda" aan de Schutstraat geopend.

Niet alleen epidemieën eisten hun tol. Door slechte voeding, gebrek-kige kennis en slechte hygiëne kwam kindersterfte veel voor. Voor vrouwen was het krijgen van kinderen sowieso een riskante gebeur-tenis. Menig vrouw stierf in het kraambed. Hoogeveen had in de ze-ventiende eeuw al een chirurgijn en in de achttiende eeuw al een dok-ter, apotheek en vroedvrouw maar dat wilde niet zeggen dat altijd al-les even gladjes verliep. Door wantoestanden rond één van de vroed-vrouwen, kreeg Hoogeveen in de tweede helft van de achttiende eeuw al een reglement op de vroedvrouwen. Alleen gediplomeerde vroed-vrouwen mochten in het vervolg het beroep uitoefenen.

November 1944: Begin van de terreur van de SS.

In september 1944 werd een deel van Nederland bevrijd tijdens een grootschalige geallieerde actie. De actie liep stuk op de brug bij Arnhem. Veel Duitse soldaten werden overgeplaatst tot boven de grote rivieren en veel Duitsgezinde burgers vluchtten waar ze konden (Dolle Dinsdag).

Hoogeveen werd een van de plaatsen waar het Duitse leger opleidingseenheden ging plaatsen. Leden van de politieke tak van de SS werden opgeroepen voor militaire dienst en moesten zich in Hoogeveen bij de Landstorm melden. Een van hen was de latere Nederlandse politicus Willem Aantjes, die echter geen deel zou gaan uitmaken van de militaire SS. Hij werd overgeplaatst naar Assen voor ondersteunende taken.

"Half oktober 1944 werd ik overgeplaatst van Slowenië naar de Waffen SS Brigade later Divisie Landstorm Nederland en werd ingedeeld als tweede officier in een compagnie, die in Hollandscheveld te liggen kwam. Het was een rekruten compagnie van rond 80 man met ongeveer 12 onderofficieren en drie officieren. De soldaten lagen in twee scholen, een naast een kerk en de andere aan een kanaal ongeveer 200 meter verderop (de Hervormde school)".

Aan het woord is Auke Pattist, een van de officieren van deze eenheid. Samen met de andere beide officieren, Dirk Hoogendam en Johannes Marinus van Oort, begon hij op 22 november 1944 een golf van terreur onder de bevolking van Hollandscheveld, Nieuwlande, Elim en verre omstreken.

Naar schatting rond de 200 personen werden verhoord, bedreigd, voor ernstige mishandeling meegenomen naar de Openbare Lagere School bij de kerk, of zelfs doorgestuurd naar de Duitse gevangenis in Assen en Duitse kampen. Enkelen kwamen nooit weer terug. Pattist en Hoogendam ontliepen hun straffen doordat ze na de oorlog wisten te ontsnappen. Dit leidde tot de dood van Dirk Hoogendam (2003) regelmatig tot nieuwe artikelen in de landelijke pers, vragen in de Tweede Kamer, en een opnieuw activeren van het opsporingsbeleid van de Nederlandse regering inzake oorlogsmisdadigers.

Enkele andere momenten uit de oorlogsjaren die eruit sprongen:

- In de meidagen van 1940 stierven militairen uit onze gemeente op diverse plaatsen in Nederland. Velen keerden terug met indrukwekkende of zelfs traumatiserende ervaringen.
- In de nacht van 2 op 3 oktober 1942 werden de Joodse inwoners van Hoogeveen verzameld op het station en weggevoerd met de trein. Deze actie was een samenwerkingsverband van de Duitse overheid, de Nederlandse Spoorwegen, de politie van Hoogeveen en de ambtenaren van de gemeente Hoogeveen. Op het monument bij de Joodse begraafplaats vinden we de vele namen van hen die vermoord werden.
- Na een mislukte overval op het distributiekantoor van Schoonebeek werden in 1943 in Hoogeveen razzia's gehouden en enkele mensen vermoord in het Spaarbankbos. In 1945 stierven daar nog weer 3 mannen.
- Op 25 maart 1944 stierven 7 bemanningsleden van een Lancaster-bommenwerper tijdens een mislukte noodlanding in 't Meer, een streek bij Hollandscheveld.
- Op 5 augustus 1944 vielen er veel doden bij een treinbeschieting aan de Wijsterse Weg.
- Rondom de bevrijding werd een deel van de bevolking van de Wijsterse Weg vermoord.
- De gemeente Hoogeveen werd 10 en 11 april 1945 bevrijd door XII Manitoba Dragoons, 1st Belgian SAS Parachute Regiment en 3 en 4 French SAS Parachute Regiment. De Belgische eenheid nam daarbij de hele oostelijke helft van Hoogeveen en de dorpen en streken de Wolfsbos, Elim, Nieuwlande, Noordscheschut, Nieuweroord, Krakeel, en het Hollandscheveld voor zijn rekening.

*Luitenant Romnée van de
Belgische parachutisten,
bevrijder van het overgrote
deel van de toenmalige
gemeente Hoogeveen.*

1948: De Hoofdstraat wordt gedempt.

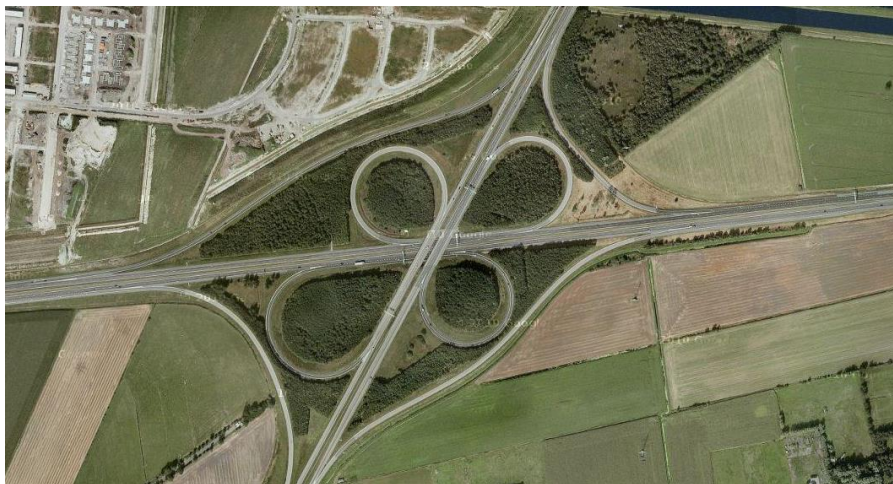
Al eerder was er sprake van demping. Zo werd in 1925 het Krakeel gedempt en Van Echtenstraat genoemd. De demping van de Hoofdstraat was echter het begin van grootschalige dempingen in Hoogeveen. Deze dempingen veranderden de toegankelijkheid van de gemeente Hoogeveen ingrijpend. De belangrijke vaarwegen werden bijna allemaal weer volgestort met zand en ander dempingsmateriaal, waaronder huisvuil en fabrieksafval. De Dorpsstraat (Elim), het Hoekje, het Rechduit, het Hollandscheveldse Opgaande, het Zuideropgaande (Hollandscheveld), de Schutstraat, de Alteveerstraat, het Haagje, de Wolfsbosstraat, de Griendtsveenweg, de Willemskade en diverse andere wegen waren ooit water.

Het Kruis in in de jaren 't 60 van de 20^e eeuw. Links de gedempte Hoofdstraat. De andere armen van het Kruis zijn nog water.

Naast het dempen van het water werden ook nieuwe wegen aangelegd. In het buitengebied liepen deze nieuwe wegen vaak dwars over bestaande paden, zoals de Tuindersweg, Warmontsweg, Marten Kuilerweg en Wilfred Stillweg. De hele gemeente werd zo goed toegankelijk gemaakt. Dit had een positieve invloed op de ontwikkeling van de dorpen en van de hoofdplaats Hoogeveen, zowel wat betreft het

woningaanbod, de winkels als de nijverheid en industrie. In plaats van aan een kruispunt van vaarwegen te liggen, kwam Hoogeveen te liggen aan een kruispunt van autowegen.

De laatste dempingen bij het Kruis begin jaren 70, met op de foto een bijna overbodig geworden brug.

1962: De eerste Molukkers betrekken de nieuwe woningen in de Venesluis.

De Hooegeveense bevolking is vanaf de start van de veenkolonie in de zeventiende eeuw opgebouwd uit vogels van verschillende pluimage. Naast allerlei kolonisten uit de omliggende dorpen, kwamen ook mensen van verder weg naar Hooegeveen: Joden uit Duitsland, Duitsers, Franse en Belgische hugenoten en Schotten. Om zomaar wat voorbeelden te noemen.

In de jaren vijftig van de twintigste eeuw kwam echter de eerste groep mensen van buiten Europa zich in Hooegeveen vestigen. Het waren Indische Nederlanders die na de onafhankelijkheid van Indonesië in 1948 massaal naar Nederland terugkeerden. Een aantal families vestigden zich in Hooegeveen.

In 1962 kwam er echter een beduidend grotere groep naar Hooegeveen. Het was een groep van Zuid-Molukkers die gingen wonen in de speciaal voor hen gebouwde wijk Venesluis. De Zuid-Molukkers hadden voordien gewoond in opvangkampen, zoals kamp Beugelen bij Staphorst en kamp Stuifzand.

De tweede groep Molukkers kwam na de politionele acties van Nederland in Nieuw-Guinea naar Hooegeveen. Deze groep ging vooral in De Fazant en in De Nachtegaal wonen.

Aan het eind van de jaren zestig was er steeds meer vraag naar werknemers. Er waren geen voldoende werknemers in Nederland te vinden. Veel werknemers werden dan ook uit het mediterrane gebied gehaald. Deze zogenaamde gastarbeiders woonden onder anderen in de Beatrixstichting (de latere bibliotheek) aan de Bentinckslaan.

Hooegeveen werd een samenleving waarin mensen uit heel Nederland naast de Drenten hun plekje vonden. Naast de Nederlanders vonden de allochtonen hun plekje. Volgens de statistieken van de gemeente Hooegeveen telde de gemeente op 1 januari 2010 54.829 inwoners, waarvan 5576 mensen = 10,2% niet de Nederlandse etniciteit hadden.

Het monument in de Molukse buurt, dat de roots van de eerste bewoners van die buurt weergeeft.

6 maart 1963: Ontruiming van de boerderij van Klaas Hartman.

In 1954 werd het Landbouwschap opgericht. Het Landbouwschap fungeerde landelijk als belangenorganisatie voor de boeren, maar voerde ook overheidstaken uit en mocht op grond daarvan heffingen opleggen aan boeren. Een groep boeren weigerde deze heffingen te betalen, waaronder boeren uit Hollandscheveld. De bedragen liepen op.

Klaas Hartman wordt uit zijn boerderij gehaald.

Het Landbouwschap liet via de rechter beslagleggen op enkele boerderijen. In maart 1963 kwam het in Hollandscheveld tot ontruiming. Daaronder was ook de boerderij van Klaas Hartman, aan het Hollandscheveldse Opgaande. De ontruiming gingen gepaard met voor die tijd grote rellen. Zowel bewoners van Hollandscheveld en omstreken als boeren en sympathisanten van elders verzetten zich tegen een grote politiemacht.

De ontruiming van de boerderij van Hartman, 6 maart 1963, verliep op zich vrij rustig. Bereden politie zette het erf af en hield jongeren op afstand die joelend en scheldend sneeuwballen gooiden. Die nacht, even over 12, bleek de boerderij in lichterlaaie te staan. Later werd de plaats van de boerderij gemarkeerd met een gedenksteen.

Mede door de publiciteit rondom de rellen kreeg de politieke tak van de "vrije boeren", de Boerenpartij, in de Tweede Kamer steeds meer aanhang. Leider Hendrik Koekoek kwam van Nieuw-Moscou.

Er is in de gemeente Hoogeveen een traditie dat regels van een overheid niet altijd door iedereen worden gevolgd en zelfs kunnen leiden tot subculturen van mensen die hun eigen gang gaan. Dit in een sfeer van tolerantie en gedogen. Bij uitersten stelde de overheid alsnog grenzen. We zagen het bij de "Vrije Boeren", de boeren die zich verzetten tegen overheidsbemoeienis. Andere voorbeelden:

- Sinds de 17e eeuw claimde de familie Van Echten het alleenrecht op jacht en visserij. In de 18e eeuw bleek de bevolking van het gebied ook volop te jagen en te vissen. Ze werden nauwelijks beboet.
- In de 20e eeuw kwamen al voor de Tweede Wereldoorlog de 'geheime zenders' op. Illegale radiozenders met muziekprogramma's. De vele zenders uit Hoogeveen en omstreken genoten bekendheid in Oost-Nederland. De zenders werden vrijwel alleen opgerold bij hinderlijke storingen op apparatuur van omwonenden.
- Ondanks het beleid om geen enkele coffeeshop toe te laten groeide in de 20e eeuw een eigen subcultuur van drugsgebruikers.
- Kerkelijke overheden zagen al in de 18e eeuw samenkomsten naast de kerkdiensten ontstaan. Een telling uit 2000 gaf aan dat er toentertijd in de gemeente Hoogeveen ongeveer 48 kerken, groepen of zelfstandig bijeenkomende stromingen binnen religieuze groeperingen waren.

1967: Opening van Theater de Tamboer.

In 1967 werd aan de Hoofdstraat Theater De Tamboer geopend. De totstandkoming van dit theater was niet zonder slag of stoot gebeurd. Even daarvoor was Hoogeveen kerngemeente geworden. Dat betekende dat er meer steun van de overheid kwam om de economie van Hoogeveen te verbeteren. Er waren echter ook voorwaarden. Er moesten goede culturele en sportvoorzieningen komen en die had Hoogeveen nog niet. Hoogeveen maakte plannen om een theater te bouwen. Het geld om het theater te bouwen kwam vooral van de overheid. De burgerij van de gemeente hoefde 'slechts' 10% van de bouwsom van een miljoen bij elkaar te brengen. In Raad van juni 1959 kon burgemeester Bakker tegen de gemeenteraad vertellen dat de bedrijven in Hoogeveen graag mee wilden betalen aan de bouw van het theater. Het Rijk gaf 250.000 subsidie.

Het theater werd niet alleen geschikt voor het houden van toneelvoorstellingen. Ook werden er exposities georganiseerd. Daarvoor werden deze exposities vaak gehouden op een zolder van het gemeentehuis. Er kwamen ook heel veel cursussen en activiteiten zoals knutselgroepjes voor kinderen, of schaakwedstrijden. Die activiteiten moest De Tamboer organiseren omdat er bij de bouw ook subsidie was aangevraagd bij het Ministerie van Maatschappelijk Werk. Hoogeveen had toen eigenlijk nog geen buurthuizen en De Tamboer werd geschikt gemaakt om ook vergaderingen van verenigingen of clubwerk binnen haar poorten te kunnen organiseren.

In 1997 werd De Tamboer door renovatie en nieuwbouw zo aangepast dat door de grote theaterzaal (813 stoelen) en de toneeltoren (28 meter) alle grote produkties hier een plek kunnen vinden. Daarnaast is er een kleinere zaal van ca. 350 stoelen.

Een tweede expositieruimte was het museum dat in 1969 openging op een bovenverdieping aan de Hoofdstraat. In 1975 verhuisde het museum naar het historisch pand Venendal aan de Hoofdstraat en kreeg de naam Museum Venendal. Het museum werd opgeheven in 2015. De collectie wordt nu beheerd door de bibliotheek.

Toen er nog geen theater in Hoogeveen was konden mensen echter wel naar toneelvoorstellingen gaan. Verschillende gelegenheden in

Hoogeveen zoals Hotel Victoria (Luinge) of de bioscoop hadden ook een podium. Veel Hoogeveners deden zelf ook op een of andere manier aan de schone kunsten. Via reciteerverenigingen, toneelverenigingen, zangverenigingen en muziekcorpsen was er voor elk wat wils. In de buitendorpen van Hoogeveen was er vaak een zaal bij een café waarin opgetreden kon worden. Los daarvan vonden tal van optredens plaats in de feesttenten, bij de jaarlijkse feesten en concoursen, overal in de gemeente.

De theaterzaal van 1997 van boven gezien.

*Links café en zaal
Bijleveld te
Hollandscheveld.*

1976: Piet Kleine wereldkampioen en Olympisch kampioen schaatsen.

Vanaf het eerste kwart van de twintigste eeuw werd er in de gemeente Hoogeveen steeds meer gedaan aan georganiseerde sport en gymnastiek. De diverse ploegen en verenigingen zorgden voor een onderlinge band in de gemeenschap. Door de sport werd Hoogeveen ook steeds bekender. Sommige evenementen groeiden uit tot ware publiekstrekkingen, zoals de Singelloop in Hollandscheveld, de Ronde van Drenthe en de Cascadeloop.

Piet Kleine.

In een waterrijke gemeente als Hoogeveen werd er altijd al veel aan schaatsen gedaan. Hardrijwedstrijden hoorden er als vanzelf bij. Een hoogtepunt op schaatsgebied was de topprestatie van Piet Kleine in 1976. Deze schaatser werd wereldkampioen allround en olympisch kampioen op de 10.000 meter.

Hij was niet de enige schaatser van naam uit Hoogeveen. Ook Jan Bols was een Hoogevener. Op de skeelers en in de schaatsmarathon speelt Ingmar Bergma op dit moment een aardig deuntje mee. Hoogeveen is echter niet alleen een schaatsgemeente, maar ook een plaats met goede wielrenners binnenshuis.

Wielervereniging De Peddelaars heeft heel wat bekende fietsers onder haar leden geteld, waarbij Herbert Dijkstra en natuurlijk Erik Dekker tot de bekendsten behoren. Andere sporters en sportploegen die onder anderen hun lauweren hebben verdiend zijn HZVV en FC Hoogeveen die beiden in hun voetbalklasse al eens landelijk kampioen zijn geweest, Senny Schonewille (foto links) die vele titels als sterke man verdiende, René Keimpena (foto rechts), de volleyballer Geert Trompetter die coach is geweest van het nationaal team en Patrick Nahaftahik die meervoudig wereldkampioen aerobic was. Vivianne Miedema werd hier geboren en leerde hier voetballen.

1998: Gemeentelijke herindeling.

Hoogeveen wordt een begrip met nieuwe inhoud. De plaats Hoogeveen heeft als centrum van de gemeente Hoogeveen al voor de Tweede Wereldoorlog gekeken naar het grondgebied van de buren. Al in november 1940 was er een actie van inwoners van De Weide, die geen deel wilden uitmaken van deze gemeente.

In de jaren vijftig wilde men naar het noorden uitbreiden, maar dan haalde Hoogeveen het 'probleem' van zondagsport binnen de gemeente. Sportverenigingen die aan sport deden hadden in het Spaarbankbos, gemeente Ruinen, hun sportaccommodaties. In Hoogeveen was sport op zondag verboden. Het plan ketste derhalve af. In de zeventiger jaren werd deze aansluiting alsnog voltrokken en verscheen er een moderne woonwijk.

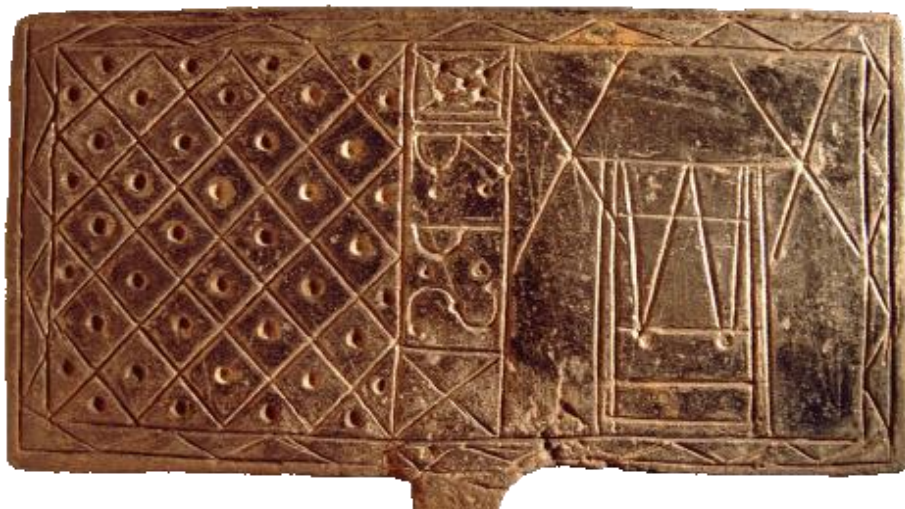

Sinds 1998 horen Fluitenberg, Nieuweroord, Pesse, Tiendeveen en een groot deel van Nieuwlande ook bij de gemeente Hoogeveen.

Uiteindelijk werd er met ingang van 1 januari 1998 een nog veel ingrijpender proces afgerond. Vanaf die datum was er opnieuw een deel van de voormalige gemeente Zuidwolde aangesloten, maar vielen ook delen van de gemeenten Ruinen, Beilen en Oosterhesselen onder de nieuwe gemeente Hoogeveen.

In velerlei opzicht is het begrip "Hoogeveen" hiermee totaal veranderd. Veen-Drenthe fuseerde met zand-Drenthe. Dat betekent dat de geschiedenis van Hoogeveen herzien moet worden, omdat nu ook de geschiedenis van het zand-Drenthe meegenomen moet worden in de geschiedenis van de gemeente Hoogeveen.

Dat betekent de beschrijving van een geschiedenis die teruggaat tot prehistorische tijden. Veel van de oudere beeldvorming van de gemeente Hoogeveen geldt alleen nog voor de hoofdplaats en de daarbijbehorende veendorpen. Voor zover ook die beeldvorming niet is achterhaald door nieuwe feiten of nieuw historisch onderzoek.

Zonder Hoogeveense Vaart geen Hoogeveen. De vaart was oorspronkelijk beheerd met 13 verlaten in de doorvaarroute, en een stelsel van verlaten en verlaatjes er omheen om deze vaart praktisch beheerbaar te maken. We kennen slechts één afbeelding van zo'n verlaat, een soort sluis met valdeuren. We zien het rechts, op de binnenkant van een 'kniepertiesiezer'.

© Albert Metselaar en Marga Zwiggelaar, Hoogeveen 2018.

Helaas is niet bekend wie allemaal rechthebbend zijn bij welke foto's en illustraties. Bij voorbaat excuses voor het geval we geen toestemming hebben gevraagd voor iets waar u als lezer rechten in blijkt te hebben.

Canon van Hoogeveen

Tijdslijn, bladzijde en item:

3
8760 BP: Kano van Pesse, bewoning in de omgeving van Pesse.

5
1335: Inwijding kapel van Pesse

7
1379: Hoogeveen deel van lenen van de Heerlijkheid Ruinen.

9
1551: Reinolt van Burmania en Elisabeth van Brakel kopen ± 3000 van de latere 5000 morgen.

11
1636: Vorming van een leefbare kolonie op het Hooge Veen.

13
1647: Trommelslager

15
1649: Begin van de brandweer

17
1652: Er wordt begonnen met de bouw van de eerste kerk.

19
1659: Instellen openbaar vervoer.

21
1672-1674: Grote economische crisis tijdens Tweede Münsterse Oorlog.

23
1680: Akkoord over de Heerlijkheid Echtsens-Hoogeveen

24
12 maart 1758: Geboorte graaf Leopold van Limburg Stirum.

27
1759: De venen zijn nu allemaal in handen van Hoogeveners.

29
1785: Hoogeveen krijgt een exercitiegenootschap.

31
1792: Vaststelling zuidgrens Hoogeveen. Verlies van honderden morgens veen.

33
1795: Hoogeveen bekend om bier.

35
1810: Het armenwerkhuis opent haar deuren.

37
1811: Samenvoeging Echtsens-Hoogeveen en Zuidwoldiger-Hoogeveen.

39
1835: Afscheiding van de Hervormde Gemeente. Ontstaan Gereformeerde Kerk.

41
1860: Eerste krant van Hoogeveen, opgericht door Mattheus Lodewijk Van Dieren.

43
1865: Oprichting NV Turfmaatschappij Valkenheim

45
1880-1890 De Hoogeveense vloot is op een hoogtepunt

47
1914: De Woningbouwvereniging begint met de Oranjebuurt als eerste sociaalwoningbouwplan.

49
1918: Spaanse Griep, ongeveer 150 doden.

51
November 1944: Begin van de terreur van de SS.

53

1948: De Hoofdstraat wordt gedempt.

55

1962: De eerste Molukkers betrekken de nieuwe woningen in de Venesluis.

57

6 maart 1963: Ontruiming van de boerderij van Klaas Hartman.

59

1967: Opening van Theater de Tamboer.

61

1976: Piet Kleine wereldkampioen en Olympisch kampioen schaatsen.

63

1998: Gemeentelijke herindeling.

Foto:

6 januari 2009. De canon is enkele weken oud, en wordt door de auteurs toegelicht voor de microfoon van Radio Drenthe.

In februari 2011 krijgt burgemeester Loohuis het eerste exemplaar van de gedrukte editie. Op 2 februari 2016 is burgemeester Loohuis de eerste die de digitale editie van de verbeterde versie ontvangt. In december 2018 gaat de totaal herziene versie, editie 4, naar wethouder Giethoorn van Hoogeveen en naar burgemeester Jan Peter Bechluft van Papenburg, die zich zeer geïnteresseerd toonde in Hoogeveens geschiedenis. Op 24 mei 2019 is de samenvatting onthuld, als tijdlijn in de nieuwe opstelling van de Verhalenwerf, door Erik Giethoorn en Jetta Klijsma, commissaris van de koning in Drenthe.

